

18. APRIL 2020

38 SIDER

RÆSON

DIGITAL EKSTRAUDGAVE #1

DAVID RISCHER: VI LEVER REELT I EN VERDEN
AF I GÅR, MIDT MELLEM TO PARADIGMER

KRISTIAN LETH I REPORTAGE FRA NEW YORK:
FORVENTNINGEN OM USA'S KOLLAPS ER MERE
EN ZOMBIE-FANTASI END KONKRET ANALYSE

SAMT ARTIKLER AF: TROELS JOHANNESEN,
JONAS FRUENSGAARD, ASGER RØJLE
CHRISTENSEN OG ASKER VOLDSGAARD

- 4 TROELS JOHANNESEN: HAR STATS MINISTERENS NYE OPTIMISME REVET SIG LØS FRA DEN ØKONOMISKE VIRKELIGHED?
- 10 KRISTIAN LETH: FORVENTNINGEN OM USA'S KOLLAPS ER MERE EN ZOMBIE-FANTASI END KONKRET ANALYSE
- 16 JONAS FRUENSGAARD: BRASILIENS CORONA-ENEGANG KAN UDFORDRE DE SYDAMERIKANSKE LANDES SAMMENHOLD, LANGT EFTER KRISEN ER OVERSTÅET
- 22 DAVID RISCHEL: NU RYSTER VERDENSORDENEN
- 30 ASGER RØJLE: OVERVÅGNING ER PÅ GODT OG ONDT EN VIGTIG DEL AF DEN ASIATISKE KUR MOD COVID-19
- 34 ASKER VOLDSGAARD: HVAD ER MODERN MONETARY THEORY? (OG HVORFOR ER DET EN GOD IDÉ?)

Redaktionen afsluttet 18/04 2020
 FORSIDE: HELSEPERSONEL I LEGANES, SPANIEN
 (FOTO: SUSANA VERA/REUTERS/RITZAU SCANPIX)

I CHEFREDAKTIONEN: Jakob Kromann (ansv.), David Rischel, Jeppe Grand Egsgaard, Kirstine Eklund, Markus Giessing, Sarina Lohmann og Clement Behrendt Kjersgaard (udgiver)

UDGIVET AF: RÆSON MEDIER, Vartov, Farvergade 27, 1463 København, redaktionen@raeson.dk
 DESIGN & DTP: Liv Sodal Krogh

RÆSON er nyhedsmagasinet om politik, skrevet af eksperter, politikere og journalister. Bladet udkommer fire gange om året på tryk og løbende på nettet: www.raeson.dk. Magasinet er totalt uafhængigt af økonomiske og politiske interesser. Enhver artikel er alene udtryk for skribentens holdninger.

MÅ IKKE KOPIERES, VIDERESEENDES ELLER PÅ ANDEN MÅDE DELES.

12 MÅNEDERS ABONNEMENT:
 250 KR. /200 KR. FOR STUDERENDE
 OG PENSIONISTER.
 SE: WWW.RÆSON.DK

GADEKØKKEN I TOKYO (11. APRIL 2020), HVOR DER I ØJEBLIKKET ER ERKLÆRET UNDTAGELSESTILSTAND INDTIL 6. MAJ
 [FOTO: VIOLA KAM/SIPA/RITZAU SCANPIX]

HAR STATSMINISTERENS NYE OPTIMISME REVET SIG LØS FRA DEN ØKONOMISKE VIRKELIGHED?

CORONAKOMMUNIKATION: KRISEN ER SÅ LANGT FRA SLUT — MEN KOMMUNIKATIONEN FRA REGERINGSKONTORERNE ER BLEVET MERE UTYDELIG. NU MÅ REGERINGEN — PRÆCIS SOM DA KRISEN BEGYNDTE — IGEN SØGE BÅDE OPBAKNING BLANDT BORGERNE OG DE POLITISKE PARTIER. MEN I PROCESSEN HAR S VIST SIG SOM DET MAGTPARTI, DET ER — OG ENHVER BORG FRED ER *LONG GONE*

AF TROELS JOHANNESSEN

STATSMINISTER METTE
FREDERIKSEN AFHOLDER PRES-
SEMØDE I SPEJLSALEN I STATSMINISTERIET D. 14. APRIL, 2020
[FOTO: PHILIP DAVALI/RITZAU
SCANPIX]

Hvordan kan man kommunikere meningsfuldt i den største krise, landet har set? Hvordan kan man – mens alle har noget på spil – lukke et land, åbne det igen og få folk til at ændre adfærd?

Det virker egentlig voldsomt at skulle skrive om regeringens kommunikation under coronakrisen, når vi står midt i den. For hvordan kan man beskrive, hvad der sker, og hvilket enormt pres der ligger på regeringens skuldre – også gennem dens kommunikation til befolkningen – når man intet har at sammenligne med? Hvordan kan man overhovedet gøre sig klog på noget, der er så omkalfattende, og som vi endnu ikke kender resultaterne af?

Måske er det ikke fair, men jeg vil prøve. En analyse af denne slags må have respekt for dem med ansvaret. Regeringen, myndighederne, embedsværket, kommunikationsfolkene. Dem, der sidder med ansvaret, er de rigtige til at have det. Fordi de er henholdsvis valgt og ansat til det. Og fordi de arbejder i døgn drift, med alt hvad de har. Men derfor kan man jo godt være kritisk.

Hvis man har prøvet at være i et enormt mediemæssigt stormvejr, hvor alle små stykker kommunikation har skullet vejes på en guldvægt, har man måske en lille idé om, hvilken kommunikationsudfordring den danske regering – sammen med alverdens andre regeringer – sidder i lige nu. Men omfanget er – og har været – enormt: Fra den spæde start med virussen, der kom snigende, til de store nedlukninger af samfundet, der går over i historien, og den nu begyndende genåbning, har der på daglig basis skullet træffes vidtrækkende beslutninger, der har enorm indflydelse på alle dele af danskernes hverdag. Og de skal kommunikeres ud til danskerne, så vi forstår dem og tager det hele til os. Det er helt centralt, at vi nikker ja til tiltagene og ændrer vores hverdag og vores adfærd. For uden danskernes opbakning vil stormen ødelægge vores samfund.

Det handler ikke blot om Christiansborg-politik og småskænderier eller – i sammenligning: ligegyldige – beslutninger om uddannelsesloft,

flere politibetjente eller etablering af motorveje. De beslutninger, der træffes under coronakrisen, og hvordan de kommunikeres til befolkningen, har konsekvenser langt ud i fremtiden og konkret betydning for tusindvis af arbejdspladser, erhvervsliv og hele vores velfærdssamfund. Beslutningerne gør ondt på os alle. Det gør naturligvis kun den kommunikative linedans mere alvorlig.

Og også langt sværere end fx Fogh-regeringen havde det under Muhammed-krisen i 2005-2006 eller andre voldsomme begivenheder, der udfordrer nationen sammenhængskraft og tro på stat og myndigheder. Det her er altomfattende på et langt mere grundlæggende plan. Det her er en krise, hvor kommunikationen til befolkningen aldrig har været vigtigere.

STATSMINISTEREN

Centralt i regeringens kommunikation står naturligvis statsministeren. Med ni måneder på posten er Mette Frederiksen naturligvis ikke den mest erfarne statsleder, og forhåbentlig – for hende og for landet – oplever hun aldrig igen at skulle stå i spidsen for en lignende kriseindsats. Men på trods af den manglende erfaring som statsminister kom hun i starten af marts kommunikationsmæssigt godt fra start. Med fast hånd, stærk retorik og en vis portion almoderlighed.

Vi lyttede, når Mette talte. Vi sidder stadig klar foran fjernsynet, når der for gud ved hvilken gang er pressemøde i Spejlsalen – og vi ved, det er alvorligt. Ordene brændte sig ind i vores bevidsthed jf. *"Vi skal stå sammen ved at holde afstand"* og *"Vi beder de svageste om at være de stærkeste"*, der er skrevet med swung og formidabel patos i Statsministeriet. Og udført med socialdemokratisk værdigods og statsmoderlig præcision på pressemøder foran millioner af danskere.

Hvis Mette Frederiksen endnu ikke for alvor havde indtaget landets øverste embede, så gjorde hun det nu.

Fra regeringens side gjorde man klogt i fra første færd at bringe Mette Frederiksen helt i front. Hun er det

stærkeste kort – også kommunikativt – og da landet for alvor blev lukket ned den 11. marts, og hun tonede frem på skærmen, vidste vi borgere, at nu var corona ikke blot en influenza. Få dage efter blev grænserne lukket.

Forinden havde Mette Frederiksen på de sociale medier lagt grunden for, hvad der kom til at ske. I et opslag på Instagram den 6. marts skriver hun: *"Tiltagene kommer til at præge os alle sammen. Det vil gøre hverdagen mere besværlig for rigtig mange af jer. Og arrangementer, I har glædet jer til, kan blive aflyst"*.

Men det var som om, at det økonomiske kaos og rækken af helt nødvendige statslige hjælpepakker i milliardklassen, der skulle komme over de næste tre-fire uger, på det tidspunkt heller ikke var gået op for Mette. Som om, begivenhederne løber foran hende og regeringen i den næste tid – og det kan man mærke på kommunikationen.

STRATEGIEN

For regeringen kunne strategien for tacklingen af coronakrisen koges ned til et enkelt ord: kurven. Det handlede – og handler – om at få kurven med smittede danskere til at flade ud (og holde den sådan), så sundhedsvæsenet kan følge med. Skrækeeksemplet er naturligvis først Italien og siden New York, hvorfra mediernes på daglig basis kan rapportere om undtagelsestilstand og tusindvis af døde. Med den nuværende viden, hvor færre bliver indlagt med coronavirus, virker det som om, at vi danskere har lyttet til myndighederne.

De fandt ud at komme i sync. Men det var ikke uden sværdslag. For man skal ikke have læst mange nyheder i coronakrisens første fire uger for at vide, at myndighederne ikke nødvendigvis har været enige om strategien for at begrænse smitten og de negative følger. Mens mediernes spalter fyldes med, hvad de gør i Sverige, Sydkorea, og hvad verdenssundhedsorganisationen WHO nu mener om den danske indsats, blev mange fristet til at spørge: Har vores regering valgt den rigtige vej? Burde vi ikke gå en anden?

DET HER ER
ALTFATTENDE
PÅ ET LANGT MERE
GRUNDLÆGGENDE
PLAN. DET HER ER
EN KRISE, HVOR
KOMMUNIKATIONEN
TIL BEFOLKNINGEN
ALDRIG HAR VÆRET
VIGTIGERE

Det er – stadig – ikke til at blive klog på for den almindelige dansker. Men det afholder hverken politikere, borgere eller medier fra at spekulere i, om den danske regerings strategi er den rigtige, og det lægger pres på regeringen. På sociale medier kammer det helt over, og både Hr. og Fru Danmark er pludselig blevet eksperter i pandemier og smittespredning, og fake news spreder sig som ringe i vandet. Følelserne får frit slag, og følelser at svære at kommunikere op imod – også for regeringer.

Midt i det kaotiske kommunikationsbillede – og den udtalte uenighed mellem eksperter – stod Magnus Heunicke og den embedsmand, som efterhånden de fleste danskere nu kender navnet på: Søren Brostrøm, direktør for Sundhedsstyrelsen. Myndighedernes nye superstar.

Er der noget, der er gift for enhver krisekommunikation, er det, hvis der opstår tvivl om retningen – og ikke mindst hvis de myndigheder, hvis anvisninger vi skal følge, ikke går i takt. Hvis budskabet bliver mudret. Derfor er det også coronakommunikationens hidtil mest opsigtsvækkende øjeblik da Heunicke den 24. marts i P1 direkte kritiserer Sundhedsstyrelsen for at have valgt den forkerte strategi, for hvem og hvor mange der skulle testes for coronavirus. Stærkt presset af borgere, medier og politikere. Det skaber både forvirring, utryghed og ultimativt mindre opbakning til regeringens strategi og taktiske overvejelser. Og så kritiserer man i øvrigt ikke en embedsmand offentligt, og slet ikke i krisestunder, hvor der skal kæmpes skulder ved skulder.

SPRÆKKEN

Uenighederne ændrer dog ikke ved, at danskerne alt i alt købte regeringens hovedbudskab om 'at være sammen hver for sig' – med god hjælp fra nøgleaktører som erhvervsorganisationer, faglige organisationer og public service-medier. Coronakrisens første uger var præget af en nærmest historisk borgfred på Christiansborg og en massiv opbakning til Mette Frederiksens regering.

Enkelte politikere pippede lidt på Twitter om, at man måske skulle teste flere personer for virussen, men generelt var der hele vejen rundt fra højre til venstre opbakning til regeringens strategi. Kunne man gøre andet?

De store hjælpepakker til erhvervsliv og lønmodtagere er vedtaget enstemmigt, selvom partierne kun havde få dages forberedelse og var sat i embedsmændenes vold. Kun den juridiske pakke, der ville have givet myndighederne vidtrækkende beføjelser med en ny epidemilov, gav modstand – og medierne fik anledning til at skrive historierne om, at regeringen strammer taget i befolkningen uden et reelt sundhedsfagligt behov. Den socialdemokratiske damptromle fik midlertidigt stukket en kæp i hjulet.

Det var også her, de første politiske sprækker viste sig på et Christiansborg, der indtil da gik i takt med listefødder.

Men de værste sprækker for regeringen er dem, der kunne – og kan – mellem beslutningstagere og borgere. At vi glemmer at holde afstand og forsøger at komme tilbage til hverdagen, så den strategi, der er lagt, går i vasken. For efterhånden som tiden går, slækker selv vi autoritetstro danskere bevidst eller ubevidst på disciplinen og går – billedligt talt – den modsatte vej rundt om søerne.

30. marts indledte Mette Frederiksen en ny linje, præget af forsigtig optimisme. På Facebook skrev hun: *"Der er lys for enden af tunnelen, hvis vi holder fast. Og holder afstand."*

Det er her kommunikationen blev sværere. For det er nu, de store erhvervsorganisationer begynder at røre på sig, forvente mere og vil have hjulene i gang igen. Og det er her, de politiske partier begynder at føle sig mindre inddraget i de historiske beslutninger, der anklages for at mangle transparens og fagligt belæg. Kun få dage efter – mandag den 6. april – må statsministeren mane til besindighed, da hun på et pressemøde fremlægger sin plan for genåbningen af Danmark: *"Hvis vi kan se i løbet af påsken, at tingene*

begynder at skride, at vi ikke længere løfter ansvaret, så er min besked meget klar: Så kommer vi ikke til efter påske at genåbne Danmark igen.”

Politimester Frederiksen har slået til igen. Mettes løftede pegefinger får erhvervsliv og borgere til at gispe efter vejret. Havde hun ikke lige signaleret lys for enden af tunnelen? For mange opleves det som en et tilbageslag. Som en klud i ansigtet.

Det er her – den 6. april – det begynder at glide for Mette Frederiksen og regeringen, og det er her, statsministeren glemmer den vigtige rolle, der også er som statsleder i en krisetid: At indgyde befolkningen håb i svære tider. I stedet gør hun det modsatte, som om de sorte skyer over dansk økonomi formørker hendes syn: ”Der er i det hele taget meget, der ikke bliver som før. Hverdagen kommer ikke tilbage i vores samfund foreløbig, og vi skal leve med mange restriktioner mange måneder endnu. [...] Vi skal måske for al tid vænne os til at omgås hinanden på nye måder.”

DE ØKONOMISKE MÉN BLIVER VOLDSOMME, OG HER MÅ REGERINGEN IGEN SØGE BÅDE OPBAKNING BLANDT BORGERNE OG DE POLITISKE PARTIER. DET VIL IKKE LYKKE UDEN HISTORISK STÆRK KOMMUNIKATION

INGER STØJBERG (V) OG JAKOB ELLEMANN-JENSEN (V) I ANKOMSTOMRÅDET I LUFTHAVNEN UMIDDELBART EFTER GRÆNSEN ER LUKKET FOR TOGTRAFIKKEN MELLEM SVERIGE OG KØBENHAVNS LUFTHAVN, 14. MARTS 2020 [FOTO: PHILIP DAVALI/RITZAU SCANPIX]

Især den sidste sætning er voldsom. Som sort på hvidt, at vores verden er forandret. Jeg tør ikke tænke på, hvor mange børn, unge og mentalt slidte voksne der for alvor blev ramt i de åbne sår, som krisen har efterladt, og som fik tilbageslag af denne melding. Realisme eller ej, så ramte budskabet her ved siden af. Ikke mindst til de af os, der har mistet vores job, frygter for vores virksomhed, bliver forsinket i uddannelsen eller skal løbe ekstra stærkt, når vi sammen skal betale regningen for coronakrisen. Som politiker, som statsminister og som krisegeneral skal statsministeren vise vej ved at vise håb. I modsat fald tales både

borgere og erhvervsliv længere ned i krisen, og opbakningen ryger. Og i dagene før påske blev det for tvetydigt fra regeringen. Statsministeren selv havde ellers varslet tydeligt at: ”Det er lettere at lukke et samfund ned end at åbne det igen”. Men det præger kommunikationen fra regeringskontorerne. Det hele bliver mere utydeligt. Hvordan åbner vi op uden tilbageslag? Meningerne er mange, og alle har noget på spil.

ÅBNINGEN

Fra at den politiske opposition på Christiansborg igennem de første tre-fire uger i coronakrisen nærmest alene var repræsenteret ved Venstres tidligere statsminister Lars

Løkke Rasmussen og dennes nålestikspræcise debatindlæg på BT.dk, der efterlyser regeringens genåbningsstrategi, blev regeringen nu udfordret hele vejen – fra højre til venstre. Det blev igen tilladt at bruge coronakrisen som platform for politisk kommunikation, positionering og mærkesager: Liberal Alliance vil have virksomhederne hurtigere i gang. Enhedslisten vil stille større krav til bankerne. SF vil passe bedre på pædagogerne. Og Folketingets blokke kunne ikke blive enige om, hvordan sundhedssystemet skal komme tilbage til normalen – så regeringen laver solo-aftale med regioner og kommuner. Det politiske sammenhold er long gone, og

Socialdemokratiet viser sig som det magtparti, det er.

Imens måtte cafeer, frisører, restauranter, kulturliv og mange andre del af samfundet væbne sig med tålmodighed, mens likviditeten sevlangsomt ud ad bagdøren. Forældre til børn i skoler og institutioner bombarderes af nye meldinger fra regering og myndigheder på daglig basis, nogle strider mod hinanden, og andre får vi sværere og sværere ved at forholde os til eller at forstå. Det er som om, regeringens kommunikation mistede pusten, selv om det meste af landet stadig var lukket. Og det er som om, at de tiltag, der tages fra regeringens hånd, mere og mere ligner partipolitik

frem for krisepolitik. ”Vi har i Danmark godt styr på situationen”, skrev Mette Frederiksen på Instagram 13. april. Det er nye toner – igen. Det er det vi gerne vil høre. Men det er bare ikke lyden af en krise, der slutter. For de økonomiske mén bliver voldsomme, og her må regeringen igen søge både opbakning blandt borgerne og de politiske partier. Det vil ikke lykkes uden historisk stærk kommunikation.

Troels Johannesen (f.1977) er forfatter og kommunikationsrådgiver. Han rådgiver ledere og organisationer om kommunikation og interessevaretagelse på tværs af medier.

FORVENTNINGEN OM USA'S KOLLAPS ER MERE EN ZOMBIE-FANTASI END KONKRET ANALYSE

På det sidste har jeg fået rigtig mange emails og opkald med omsorg fra venner og familie. Jeg har boet her i New York med mine børn i mere end fem år, men nu er der mange, der spørger, om vi er på vej "hjem".

Det kan virke ret vildt nogle gange, det billede, folk har af livet i New York lige nu. Og jeg forstår det godt. Jeg hørte et P1-program – Det store syge æble – hvor en dansk journalist med hviskende stemme siger, at "dødstallet stiger og stiger; hvis du kan klare det her, kan du klare det alle steder," før han skruler op for Frank Sinatras udødelige hyldestsang. Vi får at vide, at byen er "som en krigszone," og at

"rige forlader byen, mens fattige dør".

I går stod jeg i kø uden for vores lokale nyåbnede morgenrestaurant, der i disse tider har måtte omstille til bageri-ud-ad-vinduet. Min kone og jeg stod med hunden i behørig afstand fra de andre. Solen skinnede, og vi var på vej hjem fra parken, hvor vi havde fejret Jesu korsfæstelse, død og begravelse ved at gemme plasticæg til ungerne.

Da vi stod der, kom vores gode venner gående med deres søn i barnevogn. Deres selskab var som at finde en oase efter en uge i ørkenen. Der er næsten ingen mennesker på gaderne, der for tiden minder mere om Rødovre på en tirsdag aften end

om South Slope i Brooklyn. Så at støde ind i venner på gaden virkede helt surrealistisk. Sådan noget vi gjorde i gamle dage, før Den uendelige Marts og vores familieisolation begyndte.

Vi stod der, med tre meters afstand, og flød over af gensynsglæde. Efter nogle minutter dukkede ejeren til restauranten/bageriet op i bagdøren og fortalte om sine planer for stedet, som han åbnede i februar. Planer om at udvide med en bar og et ude-areal. Planer, der er udskudt til en usikker fremtid. De brutale konsekvenser for hans forretning var implicite. Vi skiltes, efter vi havde bestilt morgenbrød til næste dag, så det kunne hentes her til morgen med et minimum af menneskelig kontakt ved vinduet.

FORVENTNINGEN OM BORGERKRIGEN

New York er lukket ned. Byen er det sted med allerfleste corona-ramte i verden. Hvilket ikke er så overraskende, når man tænker over, at det er verdens hovedstad, den største turistdestination og knudepunktet mellem Europa, USA og kloden. Det er her, folk rejser til. Eller – det gjorde de.

På hospitalerne i staten kæmper brave læger og sygeplejersker med de mange syge og døende. Og mønstret er allerede ret klart: Det er de fattigste og minoriteter, der ser ud til at blive ramt allerhårdest på grund af en modbydelig kombination: De essentielle men lavbetalte jobs i supermarkeder, postvæsenet og så videre er fortrinsvis besat af sorte og brune new yorkere. Og det er samtidig de befolkningsgrupper, der grundet historisk systemisk ulighed har dårligst helbred, dårligst sygesikring og flest af de sygdomme, der forårsager dødsfald med coronavirus.

Men billedet af USA som et sted, hvor alt falder fra hinanden under pres, er misvisende – hvor mærkeligt populært det end er i Europa. Jeg kan huske, hvor fascinerende jeg selv synes, den opfattelse var, da jeg ikke boede her. Nu virker det både morbidity og ude af trit med virkeligheden.

PÅ P1 BEMÆRKER JOURNALISTEN, AT DET VIRKER DYSTOPISK, AT NEW YORK "SMELTER NED" PÅ GRUND AF VIRUSSENS "HÆRGEN". MEN DET ER DET MODSATTE, JEG HAR SET. AT EN BY MED STØRRE ØKONOMISK AFTRYK END HELE CANADA LUKKER SÅ EFFEKTIVT NED I SOLIDARITET, SOM DEN NU HAR GJORT, ER IKKE DYSTOPISK. DET ER HELT VILDT IMPONERENDE

AF KRISTIAN LETH

En del af grunden er måske hadet til Trump og en misforståelse af, hvordan USA's regering fungerer. Trump er nok den mest dysfunktionelle præsident i min levetid, og hans haltende opskalering af tests har lige nu store konsekvenser. Men det er ikke som i Danmark landslederens ord, der dikterer den enkeltes opførsel. På godt og ondt.

En anden del af grunden er den gængse opfattelse af amerikanerne som nogle uoplyste B-mennesker, der vil gå i panik, så snart hensynet til lokalmiljøet overskygger deres eget velbefindende. Det er et billede, som en strøm af, sjovt nok, amerikanske serier og film har understøttet, og som mange har som forudindtaget holdning. Folk ringer til os og fortæller, at de har hørt, at folk køber geværer og pistoler. Borgerkrigen må være lige rundt om hjørnet.

AFKOBLINGEN

Det har hele tiden slået mig, at der er et grundlæggende disconnect – en afkobling – i den måde, vi taler om coronavirussen på. Grunden til, at gaderne er tomme, er, at vi vil undgå massedøden og de værste forudsigelser. De 2,2 millioner døde. De 220.000 døde. Grunden til, at mange her går med maske, er, at de vil beskytte de svageste og sig selv. Grunden til, at Danmark og New York er lukket ned, er, at folk gør det rigtige. Men vi tolker tegnene, som om det værste allerede er sket. For det ligner jo en zombie-film.

Jeg forstår godt den reaktion. Alle kender vel til den angst, der slår igennem ens krop, når man ser sit lokalmiljø forandret til coronalockdown. Da New York City lukkede ned, 3-4 dage efter Danmark gjorde det, var angsten panikagtig, til at føle på. Det var ikke nogle lette dage her i vores familie. Ikke for nogen familie herovre.

Men siden er det blevet mere og mere klart, at lukningen af byen er noget, vi gør for at kæmpe mod krisen. Det er ikke krisen i sig selv. Og en stemning af forebyggelse har taget over.

At kalde New York for en krigszone, vidner mest om, at udsigelsen

ikke har set en reel krigszone. På P1 bemærker journalisten, at det virker dystopisk, at New York "smelter ned" på grund af virusens "hærgen". Men det er det modsatte, jeg har set. At en by med større økonomisk aftryk end hele Canada lukker så effektivt ned i solidaritet, som den nu har gjort, er ikke dystopisk. Det er helt vildt imponerende.

Og de nyeste tal fra guvernør Andrew Cuomo peger på, at New Yorks dødstal vil toppe langt, langt under de horror-tal, vi regnede med. Fordi det indtil videre har virket. I P1 talte de om de hospitalssenge New York "manglede", som om de manglede dem nu. Men det var en – fornøftig – beregning, Cuomo lavede om et worst case-scenario. Han melder nu, at det tal, gudsketakov, ser ud til at blive langt lavere. Kurven er – fingers crossed, som man siger her – fladet ud. Den 12. april skrev New York Times, at New York ser ud til at undgå den massive stigning i indlæggelser og dødsfald, som alle modellerne havde forudset. At hospitalerne måske ikke bliver overvældede alligevel. Hvorfor? Fordi vi bliver hjemme.

'BACK TO THIS SHIT'

Vores nabos far er død. Vi har boet på denne gade i snart et år, men vi kendte ikke rigtig vores naboer så godt. Ikke før byen lukkede ned. Tre dage efter, at Mette Frederiksen lukkede Danmark, annoncerede New Yorks borgmester, at byen ville lukke skoler, restauranter, barer, alt andet end det livsnødvendige. Og flere new yorkere var allerede gået i gang ugen før. I ugen forinden var skoleklasserne halveret, fordi folk selv var begyndt at isolere sig. Hvilket er et andet aspekt af amerikanernes decentraliserede autoritetsforståelse: Mistroen til en alvidende regering fik mange til at tage forholdsregler, som regeringen først bad dem tage dage senere.

Shopping-hysteriet tog nogle dage. Da folk så, at varerne kom igen, at infrastrukturen stadig virkede, holdt det op.

I tiden lige efter begyndte vi her på 15th street at stoppe op, når vi mødte gadens andre beboere. Vi

spurgte, hvordan de klarede det. Vi trak på skuldrene og sagde "hvem ved, hvor det bærer hen?" Vi holdt en lille udendørskoncert med vin på trappen. Vi lod naboerne vide, når vi var ude af byen, så de ikke blev urolige.

Vi havde lejet et sommerhus ude af byen i en uge, mest fordi jeg havde fødselsdag, og vi ville gøre et eller andet, og da vi kom hjem mødte nabokonen os med spørgsmål til, om vi nu havde haft en god tur. Ja, det havde vi da, sagde vi. "And then you come back to this shit," sagde hun så.

'Back to this shit' er et meget præcist udtryk for, hvordan de fleste new yorkere, jeg taler med, vurderer coronakrisen. Det her lort er noget, vi skal igennem. Det er hårdt, det er tragisk, og der er ingen vej udenom. Men igennem kommer vi. En nabo, to huse nede, sidder ude i sin lille aflukkede have og hører høj musik fra 80'erne, mens han træner med vægte. Hans kone er sygeplejerske og undskylder grinende musikken. Vi siger, at musikken er tiltrængt! Igennem kommer vi.

Både de og nabodamen har latinamerikansk baggrund, som mange andre i gaden. De har boet her i mange år – fra dengang man kunne købe husene her til menneskepenge (vi lejer). Et ægtepar, vi nu taler jævnligt med, bor nogle huse længere oppe ad 15th street. De er vel 10-15 år ældre end os. Det er hendes far, der nu er død. Det skrev hun i en sms for en uge siden. Så for et par dage siden stod jeg der med behørig afstand og sagde "I am really sorry for your loss. Really sorry". Og det var ikke nok, men det var, hvad jeg kunne gøre lige nu. På grund af this shit.

Den gamle yemenitiske mand oppe i Food U Desire-deli er også død. Min kone skulle hente noget mælk, og der stod den unge med tårer ned ad kinderne.

Inden for krisepsykologien er det ikke overraskende, at folk ikke løber nøgne ned ad gaden med en machete. Frygten for massepsykose og panikvold er ikke særlig videnskabelig. I store kriser har folk tværtimod en tendens til at arbejde

NEW YORK ER NÆSTEN MENNESKETOM
UNDER CORONAKRISEN, 16. APRIL 2020
[FOTO: ZUMA/SPLASH/RITZAU SCANPIX]

sammen og fokusere på sociale netværk. Ikke altid, ikke udelukkende, men generelt.

Danskere, der ringer, nævner orkanen Katrina og optøjerne i New Orleans som eksempel på amerikanernes tendens til totalt sammenbrud. Og det er et reelt eksempel. Men lige så gode eksempler er 9/11 i New York og superstormen Sandy, også i New York. Begge gange oplevede man i tiden efter en kommen sammen, en solidaritet, en fornyet styrke.

Sidste gang, amerikanerne købte lige så mange våben, var efter skoleskyderiet i Sandy Hook. Det er en, for os danskere, bizar måde at deale med angst på i et land, hvor man

ikke har en urokkelig tro på at systemet vil en det bedste. Men der kom ikke nogen borgerkrig dengang heller.

FANTASIEN OM DET SNARLIGE KOLLAPS

New York er ikke en krigszone. Det er en by, der tager konsekvensen af virkeligheden. Der er hårde historier her fra lige nu. De er sande. Og der er gode, hjertevarmende historier herfra.

Konsekvenserne for økonomien og for arbejdsløse amerikanere ER gigantiske. Og det er noget, der bekymrer enhver, der undersøger det.

Men USA's snarlige kollaps er ofte blevet forudsagt – og det er

ikke kun en europæisk fantasi, den er også populær på venstrefløjen herovre. Siden vi alle er enige om, at Trump er en katastrofe, må alt, han gør, være katastrofalt. Det lyder rigtigt, men det er virkelig dårlig journalistik.

New York Times og andre centrum-venstreorienterede medier har fokuseret på en eventuel uoverensstemmelse mellem skurken i historien, Trump selv, og helten i historien, hans chefrådgiver på sundhedsområdet Dr. Fauci. Fauci stoler alle på, så ifølge logikken må han hade Trump. Problemet med historien er, at præsidenten tager alle Faucis råd – ifølge Fauci selv. Men et billede af Fauci, der forsøger

at dække et smil, da Trump laver en af sine elendige og upassende jokes, er blevet bevis på, at Fauci er "fanget".

Det ser – med andre ord – ikke ud til, at denne krise kommer til at flytte ved det politiske skel herovre. Folk holder fast i deres bias, ligegyldigt hvilken side de er på. Og det er ret ulideligt. Pressen bruger næsten flere kræfter på at diskutere, hvem der mente hvad for en måned siden, end at være særligt afbalancerede.

Præsidenten er som bekendt selv vild med den kamp. Han elsker det – at fange New York Times eller CNN i et ladet spørgsmål. Så behøver han ikke svare dem, men kan

holde en mini-monolog. Og på den måde danser de videre – pressen og præsidenten.

For danskerne virker det amerikanske system skørt. Præsidenten siger ting, som guvernørerne ikke lystre. Det sidste nye er, at Trump tænker på at åbne landet om en måned. Da det kom frem, skreg kritikerne. Og nærmest som modsvar meddelte New Yorks Demokratiske borgmester, Bill DeBlasio, at han ville holde skolerne lukkede helt til sommerferien, både for at vise at han ikke er dum som Trump, og fordi han er under politisk beskyldning for at tage krisen for let. En omtrent lige så fjollet udmelding som Trumps.

Nu har Dr. Fauci så udtalt, at hvis vi er heldige, ja, så kan man begynde en rullende genåbning af nogle elementer af landet om... en måned. Det vil Trump genfortælle som en "jeg-sagde-det-jo"-sejr, mens kritikerne vil tage det som Faucis modige kamp mod Trumps vilde udmelding.

Dette politiske spil bliver mest bare gengivet i danske medier, hvor New York Times' historier bliver skrælet jævnlige. Men katastrofe-tanken virker langt fra virkeligheden her i byen. Vi er hjemme, vi er ved at få kuller nogle gange, vi prøver at arbejde, vi prøver at undervise ungerne. Men det er – som bekendt – ikke kun situationen i USA.

Der er to modsatrettede fordomme, vi hører hele tiden: 1) At amerikanerne ikke tager det alvorligt nok, at de er ligeglade, 2) at byen er forladt og død som en "krigszone". Det kunne måske hjælpe, hvis man indser, at begge dele ikke kan være sande på samme tid. At det på mange måder er her ligesom de fleste andre steder: Vi prøver at forholde os til virkeligheden, mens den udfolder sig omkring os. Folk er bevidste og ansvarlige – de gør det, de tror er bedst. Og for de fleste betyder det at lytte til læger, når det handler om sygdom.

Ingen ved alt i denne her situation. Det, vi troede for en måned siden, er ikke sandt mere. Det, vi tror om de næste uger, skal justeres hele tiden. Vi tager en dag ad gangen. Sammen med dem, vi er omgivet af.

Og nej, vi tager ikke "hjem" i denne krise. Nu, mere end nogensinde, er vi hjemme her, "back in this shit".

Kristian Leth (f. 1980) er digter, musiker og forfatter. I 2018 skrev han bestselleren „Håb“.

MENS BRASILIENS PRÆSIDENT JAIR BOLSONARO KALDER CORONA ET MEDIETRICK, INDFØRER DE ANDRE LATINAMERIKANSKE LANDE STRENGE RESTRIKTIONER FOR AT BEGRÆNSE

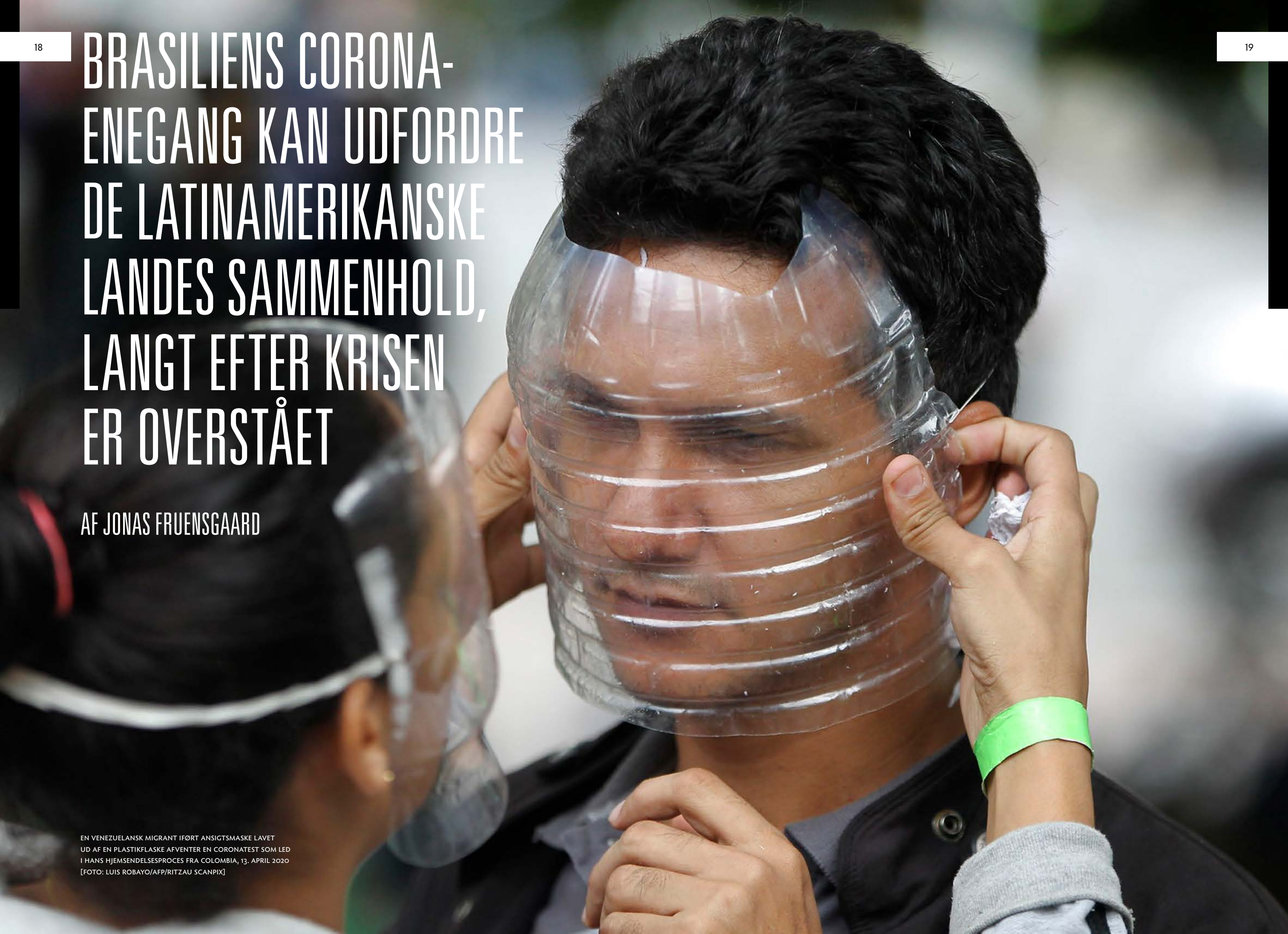
SMITTESPREDNINGEN. BOLSONAROS HÅNDBLING AF CORONATRUSLEN HAR FØRT TIL FORDØMMELSER I BÅDE IND- OG UDLAND OG KAN ENDE MED AT KOSTE HAM HANS POLITISKE LIV

BRASILIENS CORONA- ENEGANG KAN UDFORDRE DE LATINAMERIKANSKE LANDES SAMMENHOLD, LANGT EFTER KRISEN ER OVERSTÅET

AF JONAS FRUENSGAARD

EN VENEZUELSK MIGRANT IFORT ANSIGTSMASKE LAVET
UD AF EN PLASTIKFLASKE AFVENTER EN CORONATEST SOM LED
I HANS HJEMSENDELSESPROCES FRA COLOMBIA, 13. APRIL 2020
[FOTO: LUIS ROBAYO/AFP/RITZAU SCANPIX]

Corona har kastet Brasilien ud i et sandt kaos. Mens smitten hastigt breder sig, og dødstallet stiger, nægter landets præsident – den omstridte præsident Jair Bolsonaro, der betegnes som Latinamerikas Donald Trump – at sætte ind over for virussen. Først kaldte han corona et 'medietrick'. Senere modererede han det til en influenzaepidemi, som ikke kræver myndighedernes indgriben. Men rundt omkring i Brasilien afviser man at følge Bolsonaros retningslinjer og har på regionalt og lokalt niveau selv truffet foranstaltninger.

Borgmestrene i landets to største byer, Sao Paulo og Rio de Janeiro, har indført omfattende restriktioner, heriblandt skolelukninger, forbud mod større forsamlinger og nedlukning af forskellige sektorer. Billederne af Rio de Janeiros spøgelsestomme strande ved Copacabana er gået verden rundt. Og i flere af Brasiliens delstater er man påbegyndt en måned lang karantæneperiode, som bl.a. omfatter arbejde og skolegang i skiftehold.

BOLSONARO KLAR TIL AT FYRE SINE MINISTRE

De tiltag har Bolsonaro ad flere omgange været ude at fordømme. Og skønt han har begrænset magt, når det angår bystyrerne, har han eksempelvis blokeret for, at byerne har kunnet lukke deres lufthavne, hvilket mange storbyer havde planer om. Men det har fået folk helt tæt på præsidenten til at gå til angreb på ham. Landets sundhedsminister, Luiz Henrique Mandetta, har i flere omgange prøvet at overbevise Bolsonaro om situationens alvor.

"Er vi klar til det værste tænkelige scenarie, hvor militære køretøjer transporterer døde gennem gaderne, mens kameraer livestreamer det på internettet?" spørger han i avisen Folha de Sao Paulo.

Bolsonaro har taget til genmæle og truet Mandetta med fyring, hvis han igen går imod præsidentens linje. Forskere fra Imperial College London bakker ellers op om Mandetta og har i et nyt studie advaret om, at corona kan dræbe op til 1,1 millioner brasilianere, hvis ikke

myndighederne lukker landet ned. De foreløbige tal lyder på 30.176 smittede og 1.952 døde. Det reelle tal vurderes til at ligge langt højere, da kun få bliver testet og indlagt.

WHO har udråbt Brasilien til at være 'højrisikoland' for coronaspredning pga. den begrænsede kapacitet i landenes offentlige sundhedsvæsen, og fordi millioner af indbyggere bor tæt klumpet sammen i favelaer [simple bebyggelsesområder, der ikke formelt er tilladt af landets myndigheder, red.] og andre fattige slumområder.

BRASILIANERNE I VILDREDE

De gensidige beskyldninger og mange forskellige udlægninger af corona har efterladt den brasilianske befolkning i vildrede, og de aner ikke, hvilket ben de skal stå på. Det fortæller Carlos Almeida, professor i sociologi ved Sao Paulo Universitet.

"Det fragmenterede mediebilde, hvor landets ledere er lodret uenige, har kastet Brasilien ud i katotiske tilstande. Mange ved ikke, hvem de skal tro på i en stund, hvor det er helt afgørende, at ledere og befolkning trækker i samme retning."

Sundhedsekspert i ind- og udland har da også gjort det klart, at selvom man flere steder i Brasilien har indført restriktioner, har det kun en minimal effekt, hvis man ikke gør det alle steder. Hertil er det også problematisk, at man benytter vidt forskellige strategier på tværs af landet.

Og mens flere og flere brasiliannere bliver smittet, følger de andre latinamerikanske lande situationen i Brasilien med tilbageholdt ånde. For som Latinamerikas klart største land med en befolkning på 210 millioner indbyggere bliver det i høj grad Brasiliens håndtering af coronaen, som bliver afgørende for regionens skæbne.

LATINAMERIKA RASER OVER BOLSONARO

Langt de fleste af de øvrige latinamerikanske lande har taget mere drastiske metoder i brug for at bekæmpe sygdommen. I Venezuela og Peru har man bedt folk blive hjemme, Colombia har indledt en tre

IKKE DESTO MINDRE MISTER BOLSONARO HVER DAG VIGTIGE, POLITISKE ALLIANCEPARTNERE OG BLIVER GRADVIST MERE ISOLERET. BØJER HAN SIG IKKE SNART FOR PRESSET OG INDFØRER DE EFTERSPURGTE RESTRIKTIONER, KAN DET ENDE MED AT KOSTE HAM PRÆSIDENTPOSTEN

uger lang karantæne, og i Chile og Ecuador har man indført udgangsforbud og til dels lukket landene ned, som vi kender det i Danmark. Det har været med til at mindske smittespredningen. Men effekten kan vise sig at være begrænset, hvis Brasilien ikke gør deres. Det mener bl.a. regeringen i Ecuador, som er rasende over Bolsonaros håndtering af situationen.

"Det koster os milliarder at holde landet lukket. Men vi kan ikke åbne vores grænser, så længe Brasilien udgør en trussel for uhæmmet spredning af corona. Derfor må regeringen i Brasilia rette ind og angribe coronaen som os andre. Vi må stå sammen. Vi har brug for Brasilien,

og Brasilien har brug for os," sagde en talsmand for Ecuadors regering på et pressemøde fredag d. 12. april.

En lignende udmelding kommer fra Chiles præsident, Sebastián Piñera, der er forarget over, at Brasilien, der er et af de rigeste lande i Latinamerika, stadig er det eneste land, som ikke har en sammenhængende national plan for, hvordan corona skal bekæmpes: "Hvis vi ikke samarbejder om coronatruslen vil den sprede sig på tværs af regionen. Får vi ikke kontrol over situationen nu, får vi det måske aldrig," sagde han på et pressemøde fredag d. 12. april.

I den forbindelse roser han også flere af regionens mest forarmede lande som Venezuela, Bolivia, Nicaragua, Honduras og El Salvador for at tage deres del af ansvaret.

Brasilien er da også det land i Latinamerika med flest smittede og tegner sig for næsten halvdelen af regionens smittede og døde. Desuden er Brasilien det første land i regionen, som blev ramt af corona. Det skete i millionbyen Sao Paulo. Herfra menes virussen at have bredt sig til resten af Sydamerika og senere til Mellemamerika.

Brasilien stiller resten af Latinamerika i en knibe på en række niveauer. For det første har de øvrige latinamerikanske lande tusindvis af medarbejdere i Brasilien, som man ikke tør lade vende tilbage pga. risikoen for, at de er smittede. Samtidig mener nogle, at Brasiliens manglende indgriben vil komme til at koste rigtig dyrt for samarbejdet i regionen. En af dem er professor i statskundskab ved Universidad de Buenos Aires, Miguel Alvarez.

Han peger på, at Brasilien som regionens ubestridte supermagt ofte har været i stand til at forene et ellers politisk splittet Latinamerika. Det gælder bl.a. i de internationale klimaforhandlinger, i WTO, FN og Organisationen for Amerikanske Stater, OAS, hvor Brasilien eksempelvis har kæmpet for bedre handelsbetingelser for de latinamerikanske lande over for USA og Canada. Også internt i regionen har Brasilien været foregangsland, når det kommer til samarbejde om handel, kriminalitet, miljø og infrastruktur.

"Brasiliens enegang på et tidspunkt, hvor vi står over for en af de største trusler i regionens historie, er ikke blot med til at forpeste båndene mellem landene her og nu, men kan række langt ud i fremtiden. De øvrige lande truer allerede nu med at lave handelsaftaler udenom Brasilien, hvilket for alvor vil skabe splid i Latinamerika," udtaler Miguel Alvarez til det argentinske dagblad La Nacion.

Ifølge ham kan det få store økonomiske konsekvenser for hele regionen ud over dem, som coronaen er direkte skyld i. For begynder de andre lande at lave aftaler uden om Brasilien vil samhandlen og dermed økonomien i regionen blive endnu hårdere ramt

PEST ELLER KOLERA

Men selvom Bolsonaro er under et voldsomt pres fra omverden, står han fortsat fast på, at livet i Brasilien må gå videre, som det plejer. Og til trods for at Bolsonaros linje kan virke ekstrem, er han bestemt ikke uden støtter, ikke mindst i erhvervslivet. Her frygter man, at en nedlukning af landet vil betyde, at adskillige virksomheder må dreje nøglen om og sætte Brasiliens i forvejen slunkne økonomi helt i stå. Det kan ende med at koste arbejdspladser, som skal tælles i millioner og en regning, der vil sende Brasiliens offentlige sektor til tælling. Det vurderer den liberale kommentator Pedro da Silva.

"Bliver samfundet lukket ned, vil millioner af mennesker ikke have noget at leve af. Sult, kriminalitet og sociale uroligheder vil brede sig, og der vil ikke være penge til at drive skoler og hospitaler i mange år frem," siger han til tv-stationen O Globo.

Pedro da Silva påpeger, at Brasilien allerede har langt større problemer end corona at slås med. For eksempel blev der i 2019 dræbt 51.000 mennesker i Brasilien som følge af landets omfattende problemer med kriminalitet.

"Handler Bolsonaro, som resten af verden vil have ham til, vil han sætte gang i en ond spiral, hvor kriminalitetsstatistikkerne vil eks-

plodere og tusindvis af mennesker bliver arbejdsløse og sat på gaden, hvor de kun kan overleve ved at stjæle. Og de nødvendige besparelser på hospitalerne i fremtiden, vil ende med at koste flere liv, end vi kan redde nu," siger Pedro da Silva.

POLITISK SELVMORD

Ikke desto mindre mister Bolsonaro hver dag vigtige, politiske alliancepartnere og bliver gradvist mere isoleret. Bøjer han sig ikke snart for presset og indfører de efterspurgte restriktioner, kan det ende med at koste ham præsidentposten, vurderer en række eksperter.

"Flere og flere mennesker og politikere bliver påvirket af det massive pres fra omverden. Medierne bringer konstant dårlige historier om Brasilien, og dagligt ser man ambulancer køre væk med nye omkomne. Bolsonaro risikerer inden længe at blive helt isoleret, og det kan true hans politiske liv," mener professor i historie ved Sao Paulo Universitet, Ricardo Sanchez.

Han peger på, at Bolsonaros regering allerede vakler, efterhånden som flere politikere udtrykker skepsis over for hans linje. Og vender befolkningen sig også mod ham, kan presset hurtigt blive så omfattende, at det tvinger ham til at gå af. Men da befolkningen er meget delte, er det svært at spå om det kommer til at ske, vurderer Ricardo Sanchez.

Sker det, vil det i så fald kaste Brasilien og Latinamerika ud i en helt ny situation. For både oppositionen og flere og flere politikere i regeringen ønsker at lukke Brasilien helt ned og samarbejde med resten af Latinamerika om en fælles indsats mod coronaen.

Jonas Fruensgaard (f. 1984) er uddannet journalist, cand.comm. fra Roskilde Universitet og er BA i Cultural Encounters. Han vandt Kravling-prisen i 2013. Jonas har skrevet speciale om Brasilien, hvor han har boet i flere år, er forfatter til bogen Brasiliens Forvandling (2014) og medforfatter til bogen Klimakrisen (2015). Tidligere RÆSONs Sydamerika-redaktør.

DAVID RISCHER | LONG-READ:

NU RYSTER VERDENSORDENEN

Howdan vil man skrive historien om coronapandemien? Den Spanske Syge dræbte mellem 50 og 100 millioner mennesker i 1918, men den nævnes mest som en fodnote til Første Verdenskrig. Der er mange grunde til, at dette ikke kommer til at være tilfældet for coronapandemien.

Man kan argumentere for, at coronapandemien er en egentlig verdenshistorisk begivenhed, fordi den indrammer et erfaringsrum, vi *alle* deler. Vores bedsteforældre kunne fortælle os, hvordan det var at leve under besættelsen; vi kommer til at kunne fortælle vores børn, hvordan det var at leve under nedlukningen.

Men den er også af andre grunde en verdenshistorisk begivenhed. Den fungerer som accelerator for processer, der allerede var i gang, men som nu forstærkes; den fungerer som eksternt chok for systemer, som er sunket i inert, og som nu må forny sig selv eller dø; og den fungerer som fremkaldervæsker for fænomener, som vi indtil nu ikke har kunnet overskue konsekvenserne af.

Den politik, der knytter sig til COVID-19 er både paradoksal og stritter i mange retninger, men det er dog muligt at identificere visse fællestræk. Verden efter coronapandemien vil blive mere usikker. Og den vil blive mindre globaliseret: grænser betyder mere og internationale institutioner mindre.

Konkret vil COVID-19 svække både international handel samt globaliseringen af forsyningskæder. Internationale institutioner – som EU – vil blive svækket, den geopolitiske rivalisering mellem USA og Kina styrket. Centralbankerne vil få tiltagende magt. Det kan virke som højst forskelligartede fænomener, men de er i realiteten sammenhængende.

DERFOR VIL DEN INTERNATIONALE HANDEL BETYDE MINDRE

I 2008 udgjorde handel over 60 pct. af verdens BNP, men den andel har siden været stagnerende: I 2018 lå den på 59 pct. Det betyder ikke, at der bliver handlet mindre – tværtimod: mere (verdensøkonomien vokser fortsat), men det betyder at

CORONAPANDEMIEN ER ET CHOK FOR SYSTEMER, SOM ER SUNKET HEN I INERTI, OG SOM NU MÅ FORNY SIG SELV ELLER DØ. OG DEN FUNGERER SOM FREMKALDERVÆSKER FOR FÆNOMENER, SOM VI INDTIL NU IKKE HAR KUNNET OVERSKUE KONSEKVENSERNE AF

global handel har en aftagende betydning for den globale økonomi.

En del af denne stagnation er ganske naturlig. Faldende produktionsomkostninger i 1990'erne og 2000'erne betød, at der dannedes forsyningskæder på kryds og tværs, og fabrikker og produktionsjobs flyttede til Asien. Derudover betød Kinas indtræden på verdensmarkedet, at der pludselig var mulighed for at producere teknologi, industriprodukter mv. langt væk fra de steder, hvor de blev solgt. Men nu stiger lønningerne i Kina og automatiseringen – med den virkning, at det tilsvarende kan betale sig at flytte produktionen tættere på forbruget.

Men denne proces kan fortsat accelerere: med 3D-printningens fremvækst kommer vi til at se en fortsat nedgang i betydningen af global handel. En analyse af den hollandske bank ING anslår, at 3D-printning kan reducere den globale handel med op til 38 pct. i 2040. Det er bestemt ikke sikkert, at det går så hurtigt, og der ligger en lang række antagelser til grund for analysen. Sikker er det dog, at 3D-printning har en lang række potentielle fordele: det vil føre til færre industrielle spildprodukter; det vil sænke transportomkostninger dramatisk; og der er (potentielt set) færre lønomsparinger.

3D-printning er endnu ikke skalérbar til masseproduktion, men allerede nu kan vi se dets potentiale, bl.a. ift. at omstille industriproduktion fra den ene dag til den anden: Fx planlægger de britiske virksomheder Vauxhall og Airbus at 3D-printe respiratordele efter en forespørgsel fra den britiske regering. 3D-printningen kommer også potentielt set til at have enorme konsekvenser for transportsektoren: Shippingfirmaer kommer til at transportere langt færre færdige produkter og langt flere råvarer.

DERFOR TILTAGER RIVALISERINGEN MELLEM USA OG KINA

Konsekvenserne vil ultimativt også være politiske: Global handel skaber gensidig afhængighed mellem lande og kulturer.

Hvis den globale handel begynder at betyde mindre for vores sam-

fund og økonomi, kommer vi også til at se en nedgang i kulturelle, sociale og politiske forbindelser. Globale institutioner kommer også til at miste deres relevans. De regionale hegemoner kommer til at have mindre incitament til at støtte og involvere sig i globale institutioner; de kommer i stedet til at skabe deres egne institutioner. Det ser vi allerede i dag: For 15 år siden var alle overbevist om, at Kina ville involvere sig i de globale institutioner som IMF og Verdenshandelsorganisationen; man ville muligvis skulle tildele dem flere stemmer og mere magt, men de ville grundlæggende indordne sig under de liberale institutioner, som USA og resten af Vesten havde opbygget. Det viser sig i stigende grad at være forkert: Kina kommer ikke til at indordne sig under det samme regelsæt; de kommer til at skrive regelsættet.

Dermed står to ting klart: Kina VIL blive verdens største økonomi og vil fortsat være en autoritær, statskapitalistisk magt.

Enten kommer vores liberale institutioner til at skulle reflektere dette, eller også vil Kina simpelthen gå udenom de institutioner. Kinas *One-Belt-One-Road*-initiativ er et sådant eksempel, hvor Kina fravælger de multilaterale institutioner til fordel for bilaterale aftaler.

Indtil videre vil stagnationen i handel begrænse sig til bestemte sektorer: medicinal- og vaccineproduktion, teknologi samt flytransport.

Allerede nu ser vi diskussioner i Danmark om visdommen i at frasælge statens vaccineproduktion. I mange år har globaliseringsmantraet været *just-in-time*: i stedet for at opbygge store lagre har produktionen af de fleste forbrugsgoder og industriprodukter været afhængig af enormt integrerede forsyningskæder. Når alt spiller sammen, betyder det mindre spild og mere effektivitet. Men når hele verden har brug for de samme værnemidler *samtidig* og når produktionssektoren i hele verdens fabriksland, Kina, går i stå, står man pludselig overfor enorme forsyningsproblemer. Ligeledes er det gået op for mange topchefer i teknologisektoren, at de ikke aner,

hvor delelementerne i deres produkter stammer fra. Harvard Business Review rapporterede, at 70 pct. af respondenter i en undersøgelse om emnet, ikke var klar over, om de havde leverandører i Hubei i Kina. Forsyningskæderne i den sektor er nogle af de mest komplekse i verden, og det kunne skabe incitament til at skabe større forsyningsikkerhed. Men denne krise er så altomfattende, at det rammer alle, og derfor er det svært at se, at det havde været en stor fordel for Apple at have en stor del af deres produktion i USA; asymmetrien i USA's og Kinas respons på krisen bidrager til dette billede.

Tværtimod er det primære pres på teknologisektoren geopolitisk: Pandemien driver nye spændinger mellem USA og Kina – fx ift. WHO – og med denne tiltagende rivalisering kan USA ikke tillade, at strategisk vigtige infrastrukturer som fx 5G-netværk bliver produceret af kinesiske teknologivirksomheder som Huawei.

Pandemien udgør uden tvivl et pres på globaliseringen i sig selv, men frem for alt udgør den et vandskel for allerede igangværende processer. Den giver os et fikspunkt, og den belyser fænomener, der indtil videre har ligget hen i det dunkle.

Vi er således vidne til en geopolitisk afkobling mellem USA og Kina: de er i gang med at udvikle to konkurrerende global-governance-regimer, og handelskrigen mellem de to lande er blot ét element i denne fortælling.

På alt fra handelsstrategier til teknologiudvikling til styreform er USA og Kina på vej i to forskellige retninger. Det er værd at notere sig i denne sammenhæng, at der er udbredt tværpolitisk støtte til en indæmningsstrategi i den amerikanske kongres. Der er bred enighed i Det Amerikanske Senats sikkerhedsudvalg om, at Huawei udgør en sikkerhedsmæssig trussel. Og støtten til en lov, der kunne sanktionere Hong Kong for ikke at opretholde autonomi overfor Kina, var stort set enstemmig i kongressen. Udviklingen kommer altså til at fortsætte, også selvom Trump taber det kommende præsidentvalg.

Denne geopolitiske rivalisering har allerede i dag konsekvenser for resten af verdens lande.

Storbritanniens gyldne fremtid uden for Europa fik sig en skidt start, da Boris Johnsons regering valgte at satse på Huawei som producent af landets fremtidige 5G-netværk. Johnson måtte igennem en telefonsamtale med en rasende Trump, som havde meget lille forståelse for, at USA's tætteste europæiske allierede valgte at satse på en frontorganisation for det kinesiske kommunistparti som partner i opbygningen af fremtidig kritisk infrastruktur. Samme valg kommer andre lande til at stå overfor: skal man indordne sig under den kinesiske eller den amerikanske verdensorden? Europa kommer i denne sammenhæng til at betyde mindre og mindre, bl.a. pga. manglen på store europæiske teknologivirksomheder. Der har været snak om, at EU muligvis kan sætte en global standard for reguleringen af teknologi som 5G, som man så med GDPR-lovgivningen. Det er et fromt håb, som vil blive skuffet. Europas indre marked kommer ikke til at fortsætte med at være det største marked i verden, og dermed kommer EU også til at miste den forhandlingsposition, hvormed det har mulighed for at kræve, at andre lande følger EU's regler.

Coronapandemien er en accelerator for alle disse processer, og dermed altså en trussel mod globaliseringen, multilateralisme og de globale institutioners beslutningsdygtighed.

Med globaliseringen af forsyningskæder er også fulgt globaliseringen af risici, og denne virkelighed er vi ved at vågne op til. Desto mere Kinas økonomi integrerer sig i verdensøkonomien, desto større risiko er der fx også for, at en inficeret flagermus kommer til at vælte den globale økonomi, fordi Kina ikke har formået at regulere brugen af de såkaldte "wet markets". Men dette skal ikke forstås som en nationalkonservativ klagesang – for uden globaliseringen havde vi heller ikke haft en global vidensdeling om løsningerne på coronakrisen; vi havde ikke haft Verdenssundheds-

organisationen (WHO) til at facilitere den vidensdeling. Hvor vi ville have været uden sådanne globale institutioner er svært at sige, men at det ville være en mere konfliktfyldt verden, er svært at være uenig i.

Men nu bliver multilateralismen skiftet ud med et andet, langt farligere diktum: 'enten er du med os, eller også er du imod os.'

Kina har allerede vist, at man kun vil deltage i internationale institutioner, hvis de respekterer landets partikulære geopolitiske opfattelser. Det har været en pine at være vidne til WHO's krybende adfærd overfor det kinesiske styre. Ja, WHO har faciliteret vidensdeling – men organisationen har også nægtet at lytte til fx Taiwan – et demokratisk land, som har responderet mere effektivt på coronapandemien end stort set noget andet land i verden. I midten af april blev der ikke rapporteret om nye smittede i Taiwan.

Her vil folk indvende, at USA aldrig var den "skinnende by på bakketoppen", som det er blevet gjort til (udtrykket stammer fra Jesu bjergprædiken, men det er blevet brugt som udtryk for en amerikansk exceptionisme, fx af Reagan). USA har projiceret sin magt i stort set alle de institutioner, det har deltaget i. Der har dog været en grad af relativ selvstændighed: USA finansierer til stadighed størstedelen af FN's budget til trods for, at FN's Menneskerettighedsråd ofte udtaler kritik af USA's nære allierede Israel. Men denne accept af en relativ uafhængighed af globale institutioner lader også til at være på tilbagetog. I en bemærkelsesværdig tale i FN fra september 2019 udtalte Trump, at fremtiden ikke tilhørte globalister men patrioter samt at lande burde sætte deres egne interesser først – ligesom USA. Derudover beklagede Trump sig stærkt over Kinas medlemskab af Verdenshandelsorganisationen; endnu et tegn på modviljen mod at løse konflikter inden for den eksisterende liberale ordens arkitektur.

DERFOR STÅR EU PÅ RANDEN AF AFGRUNDEN

I lyset af Trumps og USA's abdicerende fra rollen som den liberale or-

dens vogter, har visse vittige sjæle udråbt Tyskland og kansler Angela Merkel som den frie verdens leder. Coronapandemien afslører endnu engang, hvor forkert den forestilling er.

Siden den europæiske gældskrise 2009-2012 har euroen – og EU – levet et farligt liv. De grundlæggende strukturelle problemer er ikke blevet løst: De 19 eurolande har fortsat en valuta, men 19 forskellige økonomier. For de sydeuropæiske økonomier er valutaen kunstigt høj, mens den for de nordeuropæiske er kunstigt lav. Det er bl.a. dette, der har medvirket til at Tyskland har opbygget så enorme overskud på landets betalingsbalance; men dette er der fortsat ingen forståelse for i Nord-europa, og netop denne manglende forståelse kan blive enden på euroen – og ultimativt det europæiske projekt.

Coronapandemien er en menneskelig tragedie. Men ikke nok med det: At coronapandemien netop skulle ramme Italien (og Spanien) så hårdt er helt utrolig uheldigt. Italien havde i forvejen Europas næsthøjeste gælds niveau (efter Grækenland) og frem for alt høje gældsomkostninger. Den gældsbyrde kommer kun til at vokse sig større – sammen med den kommende økonomiske recession, som ifølge flere prognoser bliver værre end krisen i 2008. Italien burde kunne klare sig igennem krisen uden at gå statsbankerot, så længe Den Europæiske Centralbank holder de store obligationsopkøbsprogrammer i gang (det er dog bestemt ikke sikkert), men spørgsmålet er, om euroen og EU kan holde til det *politiske* chok, som krisen vil skabe.

Man bør her huske på, at dette er et fuldkomment eksternt chok: Italienerne er grundlæggende blevet ramt af sort uheld.

Når man ser billederne af militærkøretøjer, der holder i kø for at køre ligkister væk fra hospitalerne i Norditalien, forekommer idéen om europæisk støtte at være nærliggende. Hvad skulle EU ellers være til for?

Fredag d. 10. april kom der også en europæisk aftale om finansiel

støtte til eurozonelandene. Aftalen indbefatter initiativer for 500 milliarder euro – en ikke ubetydelig sum penge. De to vigtigste initiativer i den sammenhæng er 240 milliarder euro til den Europæiske Stabilitets-Mekanisme (ESM) – investeringsfonden, som blev oprettet ifølge med gældskrisen 2009-2012, samt 100 milliarder euro til en anden fond, SURE – Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency, som skal understøtte nationale arbejdsløshedsprogrammer. Ingen af de programmer afhænger af såkaldte 'konditionaliteter' – nedskæringsprogrammer, som EU-lande skal gennemføre for at få del i støtten. Men til gengæld er deres omfang begrænset.

ESM-pengene kan kun bruges til direkte eller indirekte sundhedsudgifter som lande måtte have ifølge med krisen. Og SURE er ment som midlertidig støtte – det er ikke en genoprettelsesplan. Landene blev ganske vist enige om, at der skal skabes en sådan genoprettelsesfond, men hvad den konkret skal indeholde, er der ingen aftale om. Ifølge EU-analytiker ved Financial Times, Wolfgang Münchau, ligger de samlede programmer et "godt stykke under makroøkonomisk signifikans." Vigtigst er dog det, man ikke kunne komme til enighed om, nemlig de såkaldte Eurobonds.

Her er det tydeligt, at nordeuropæerne fortsat ikke har forstået, at vi – på godt og ondt – har bundet os sammen i et skæbnefællesskab med Sydeuropa. En hård kerne af lande i Nordeuropa – Holland, Tyskland, Østrig samt Finland – er hårdnakkede modstandere mod idéen om såkaldte euro- eller coronabonds. Sådanne eurobonds ville udstedes som statsobligationer på finansmarkederne – præcis som normale statsobligationer. Den eneste forskel ville være, at eurozonelandene *samlet* ville dække for udstedelsen af obligationerne. Det ville betyde, at lande som Italien, Grækenland og Spanien ville kunne låne til billigere rater på finansmarkederne – og vigtigere, det ville skabe et incitament til at skabe en fælles eurozoneøkonomi, ikke blot en pengepolitisk

MEDLEMMER AF DET SIDSTE ASSISTANCEHOLD, DER SKULLE YDE STØTTE TIL DEN HÅRDT RAMTE HUBEI-PROVINS I KINA, VENDER HJEM TIL BEIJING, 15. APRIL 2020 [FOTO: ZHANG YUWEI/SIPA/RITZAU SCANPIX]

union. Det lyder måske ubehageligt i tyske eller hollandske ører, men det er ikke desto mindre det, landene indvilligede i, da de gik med i euroen. Den fælles økonomi er blot aldrig blevet skabt.

Men sådanne eurobonds bekæmpes nu af Tyskland og mest hårdnakket af Holland; det er nok engang urolige for, at det vil skabe *moral hazards*: dvs. at lande som Italien vil begynde at låne alt, hvad de kan uden at reformere deres økonomi. Men her skal man huske på to ting. For det første, at Italien de sidste 25 år har haft overskud på landets strukturelle saldo, når man fratrækker finansieringen af den allerede stiftede gæld. Med andre ord er dette et problem, der går tilbage til 1980'erne. Uanset hvad er Italiens økonomi af systemisk betydning, og det står efterhånden klart, at landet ikke vil kunne genoprette sin økonomi på egen hånd. Og det er her de afgørende sværdslag kommer til at finde sted. For det er stærkt tvivlsomt, om Italien kan holde til endnu en gang at skulle underlægge sig økonomiske diktater fra Eurozonen. Den stærkt euroskeptiske Matteo Salvini lurer i kulissen i Italien. For det andet har coronapandemien ramt landet som et lyn fra en klar himmel. Hvad skulle landet have gjort anderledes, må man spørge?

Og det er netop det spørgsmål, italienerne stiller sig selv nu. Ifølge en række meningsmålinger foretaget i midten af marts, føler hele 88 pct. af italienerne sig svigtede af EU; 67 pct. mener, at EU-medlemskabet er en ulempe for landet. Det er den slags tal, der burde få det til at ryste i bukserne hos de nordeuropæiske ledere.

Hvad en italiensk exit fra enten euroen eller både euroen og EU ville betyde er svært at spå om, men mange franske banker har en betydelig eksponering til den risikofyldte italienske banksektor. Det ville sandsynligvis kaste EU ud i endnu en bankkrise og muligvis endnu en gældskrise, fordi de europæiske stater igen ville skulle understøtte europæiske bankers gældsbyrder. Politisk set ville det være et mareridt: Ville Italien vende sig mod Rus-

land eller Kina i jagt på billig energi, olie og handelsaftaler? Og ville resten af Sydeuropa følge efter?

Italien er den største handelspartner for mange sydeuropæiske lande. Hvis et italiensk exit fra euroen blev tilfældet, ville det europæiske projekt være døden nær: Europa ville nok engang være splittet. Institutionerne ville muligvis stå tilbage, men som tomme skaller.

Det er muligvis urimeligt at kritisere Merkel for at være modstander af eurobonds. Det tyske kristeligt-konservative parti, CDU, står midt i en valgkamp, hvor den næste leder af partiet og – må man formode: den næste kansler – skal findes. Selv hvis Merkel var tilhænger af eurobonds, ville det være svært for ikke at sige umuligt for hende at samle sit bagland om idéen: at dække for sydeuropæisk statsgæld er *gefundeness Fressen* for Alternative für Deutschland – det parti, som den kommende kansler skal finde et effektivt modsvar på.

Kort sagt: Tyskland – og Europa – står dermed uden politisk lederskab, midt i en krise af historiske proportioner. Det kan gå rigtig, rigtig galt.

DERFOR ER VERDEN I CENTRALBANKERNES GREB

Coronakrisen udgør på denne og flere måder en grundlæggende trussel mod globalisering, global governance og europæisk samarbejde. Men der er en undtagelse – i skikkelse af en flok grå eminencer og teknokrater: centralbankerne.

Tilbage i efteråret 2008, efter Lehmann Brothers' kollaps den 15. september, frøs likviditetsmarkederne til. Pludselig var det ikke muligt for verdens banker at optage kortfristede lån hos andre banker. Ultimativt ville konsekvensen have været, at almindelige mennesker ikke kunne trække penge ud af bankautomaten. Dette var ikke kun et problem i USA. Stort set alle europæiske banker havde mæsket sig i obskure finansielle derivater og obligationer, som i sidste ende stammede fra det groteske overbelånte amerikanske boligmarked. Da krakket kom, stod alle europæiske

banker med akutte likviditetsproblemer, specifikt manglede de dollars – rigtig mange dollars. Så mange dollars, at der ikke var nok i Europa.

Den Amerikanske Centralbank – *The Fed* – stod altså overfor et kollaps i den transatlantiske banksektor. Den britiske historiker Adam Tooze har i sin bog *Crashed* (se side 210-215) beskrevet, hvordan dette bl.a. blev løst med de såkaldte *liquidity swap lines*: I de nødstedte bankers enkelte lande overførte den relevante centralbank det nødvendige beløb i den lokale valuta til en konto i den amerikanske centralbanks navn. The Fed overførte derefter det tilsvarende beløb i dollars – til en allerede aftalt vekselkurs – til centralbanken. Derefter lånte de dollars videre til de enkelte banker for at opretholde likviditeten i systemet. På et senere tidspunkt ville parterne omvende handlen til den originale vekselkurs.

Dermed lånte The Fed et fuldkomment astronomisk beløb til en lang række centralbanker. De totale lånefaciliteter beløb sig til over 10 billioner dollars fra december 2007 til august 2010, og den europæiske centralbank (ECB) var langt den største modtager. Som Tooze skriver, var the Fed blevet en *lender of last resort* – den sidste udvejs låneudbyder – for de europæiske, japanske og sydkoreanske centralbanker.

For en måned siden, den 19. marts, genåbnede the Fed de swap lines, og denne gang inkluderer det endnu flere lande: ECB, Danmarks Nationalbank, Sveriges Riksbank, samt centralbankerne i New Zealand, Japan, Sydkorea, Australien, Brasilien, Mexico, Canada, Schweiz, Storbritannien og Singapore. Af dem er det dog kun Canada, Japan, Schweiz, Storbritannien og ECB, der har ubegrænset adgang til dollarlikviditet.

Og i denne omgang har the Fed desuden udvidet sine lånefaciliteter til endnu flere lande og centralbanker igennem et andet program, kaldet FIMA ("temporary repurchase agreement facility for foreign and international monetary authorities"). Dette program tillader centralbanker med en konto hos the

Fed at udveksle deres amerikanske statsgældsobligationer mod dollars. Det kommer i første omgang dog kun til at hjælpe lande med signifikante mængder amerikanske statsgældsobligationer – fx Taiwan og Hong Kong.

I tilgift har den europæiske centralbank – ifølge med coronakrisen og i manglen på europæisk politisk og økonomisk lederskab – udvidet deres aktie- og obligationsopkøbsprogrammer enormt igennem det såkaldte PEPP (Pandemic Emergency Purchase Programme), hvilket beløber sig til 750 milliarder Euro.

Dette er alt sammen bemærkelsesværdigt af en række grunde:

For det første har det cementeret, at de eneste tilbageværende, effektive globale institutioner er centralbankerne. Den amerikanske centralbank er hele verdens centralbank. Og dette til trods for, at Trump stadig sidder i Det Hvide Hus.

Indtil krisen ramte var der tvivl om, hvorvidt the Fed ville turde begive sig ud i den samme slags økonomiske redningsaktioner, som den begav sig ud ifølge med finanskrisen. Den frygt har i særlig grad vist sig ubegrundet. Præcis hvorfor er svært at gisne om, men sikkert er det, at Centralbankens operationer foregår under radaren: enorme opkøbsprogrammer bliver afsløret i anonyme pressemeddelelser fyldt med umulige akronymer og termer: Liquidity Swaps, FIMA, *Repo*-aftaler osv. og bliver kun dækket i opinions siderne i Financial Times.

Man kan spørge sig selv, om Trump overhovedet er klar over, hvad der egentlig foregår. Der er dog også ganske realpolitiske årsager på spil: den amerikanske dollar fungerer reelt set som verdens reservevaluta. Hvis europæiske eller japanske banker pludselig ikke havde adgang til dollarlikviditet, ville det dermed også ramme amerikanske banker. Derudover er det åbenlyst, at denne status som valuta-hegemon bidrager til USA's status som verdens mægtigste land.

Det er værd at sammenligne denne internationale økonomiske orden med det såkaldte Bretton Woods-system – fastkurssamarbej-

det mellem USA og dets allierede, som styrede verdensøkonomien fra slutningen af Anden Verdenskrig og frem til 1971, hvor USA besluttede at lade dollarens kurs flyde frit. Under dette system havde Den Internationale Valutafond (IMF) en helt klar rolle i at have opsyn med vekselkurserne mellem medlemslandene. Det var altså ikke en amerikansk institution, der havde den ultimative beslutningskraft, men derimod en international institution. I dag er den relevante institution amerikansk – og kun amerikansk.

Med andre ord: Siden finanskrisen er der altså sket en amerikansering af verdensøkonomien. Og på samme vis har den Europæiske Centralbank fået en tilsvarende betydningsfuld rolle i europæisk økonomi og politik; en rolle, som meget sjældent anerkendes i den danske offentlige debat – og det på trods af, at vi fører fastkurspolitik mod euroen.

Til gengæld er det et åbenlyst demokratisk problem, at de mest betydningsfulde og effektive globale institutioner er styret som teknokratier, samt at deres beslutninger i høj grad unddrager sig den kritiske offentlighed. Ikke desto mindre er det denne verden, vi lever i: Coronapandemien afslører, at vi lever i en verden, hvor mange centrale politiske beslutninger bliver taget af anonyme centralbankfolk; ikke af denne verdens politiske ledere. Men vi skal samtidig prise os lykkelige for institutionernes eksistens og for det faktum, at de har taget ansvaret på sig i denne krisetid.

En række spørgsmål udestår. For det første spørgsmålet, om Den Amerikanske Centralbank kan holde til at udstrække dets lånefaciliteter til Kina. Sikkert er det, at der ikke foreløbig bliver oprettet nogen swap-line til Kina, men kineserne råder over en enorm mængde amerikanske statsgældsobligationer, som landet *ville* kunne anvende som modydelse i det amerikanske FIMA-program. Men som coronapandemien har vist – og jf. denne artikels første del – så er forholdet mellem de to lande tiltagende anstrengt.

Det fører til et andet dilemma: Selvom det manglende demokra-

ti er et problem, er det sidste, man skal håbe på, en egentlig politisering af Den Amerikanske Centralbanks politik. For i det øjeblik the Feds enorme hjælpeprogrammer bliver gjort til et fugleskræmsel for den amerikanske højrefløj, fx fordi den hjælper den kinesiske stat til at komme fri af krisen, er verden med et blevet til et farligere sted at opholde sig. Først og sidst har vi brug for *global governance*, selvom den kommer i amerikanske klæder.

INTERREGNUM

Vi lever reelt i en verden af i går, midt mellem to paradigmer – i et *interregnum* – og det står endnu ikke klart, hvordan brikkerne kommer til at falde på plads. Muligvis vil Eurozonen om 10 år reelt set være en integreret føderalstat med fælles budgetter og statsobligationer. Muligvis vil USA vige tilbage fra den isolationistiske kurs, det har sat sig. Måske vil Kina beslutte sig for at blive en aktiv deltager i verdenssamfundet. Måske vil centralbankerne ikke længere opføre sig som eksperimentarier for eksotisk makroøkonomisk politik og være gået tilbage til at styre pengemængden og inflationen, og ikke så meget andet. Måske. Men det er de spørgsmål, der kommer til at være afgørende for, hvor verden lander efter krisen.

Uanset hvad bliver verdens gang bestemt i disse timer, dage, uger og måneder, og den bliver bestemt af beslutninger taget i lyset af pandemien. Den udgør et strukturelt pres på disse beslutningstagere, men det er ikke den eneste bestemmende struktur – og strukturer er ikke det eneste, der afgør vores valg. Men at beslutningerne overhovedet bliver taget, skyldes at krisen er her; den tvinger os til at tage valg, der ellers ikke ville være aktuelle. Således gennemlever vi nu endnu en af den moderne verdens store kriser, som skubber historiens gang fremad. En ting er dog sikkert: Det bliver et stykke historie, man vil fortælle sine børnebørn.

David Rischel (f. 1994) er freelance-journalist og Msc. i politisk teori fra London School of Economics.

OVERVÅGNING ER PÅ GODT OG ONDT EN VIGTIG DEL AF DEN ASIATISKE KUR MOD COVID-19

AF ASGER RØJLE CHRISTENSEN, TOKYO

ASIATISKE LANDE HAR FULGT FORSKELLIGE STRATEGIER I BEKÆMPELSE AF DEN NYE CORONAVIRUS. MEN EN HØJ GRAD AF OVERVÅGNING AF BEFOLKNINGEN HAR — UANSET HVOR DEMOKRATISK ELLER AUTORITÆRT ET SYSTEM MAN HAR — SPILLET EN AFGØRENDE ROLLE

APPARATER TIL AT TESTE FOR CORONA BLIVER TJEKKET AF TO FABRIKSARBEJDERE [FOTO: ED JONES/AFP/RITZAU SCANPIX]

Når man vil bekæmpe en pandemi som den aktuelle covid-19-sygdom, må man finde sig i, at det er nødvendigt for myndighederne at gribe til striks overvågning af både syge og raske i de ramte samfund. Ellers kan man ikke stille skarpt på smitekilden og stoppe den *ødelæggende sygdom* i at brede sig i befolkningerne.

Den opfattelse har været et fællestræk ved de strategier, man har valgt i de fleste asiatiske lande i pandemiens første fase. Og det gælder både i nationer med og uden relativt demokratiske systemer. Både i Sydkorea, hvor præsident og regering er valgt ved demokratiske valg, og hvor der er en udstrakt grad af presse-

frihed, og i Kina, hvor det samme parti har siddet på magten i trekvart århundrede, har overvågningen under indsatsen mod covid-19 en karakter, som man ikke ville have det godt med i Europa.

SYDKOREA – DEN DEMOKRATISKE OVERVÅGNINGSMODEL

Det foregår i Sydkorea helt åbent. Ingen skammer sig over det eller forsøger at bortforklare det. "Videnskab er neutral. Det, som det handler om, er, hvem der udnytter denne viden", som Lee Ik-jin, der er direktør for byøkonomi-divisionen ved det sydkoreanske transportministerium, sagde ved en briefing i Seoul 10. april. Kommentaren faldt

i forbindelse med præsentationen af det såkaldte "covid-19 smart management system", som man i Sydkorea har haft gode resultater med i bekæmpelsen af corona-smitten.

"Efter MERS-epidemien i 2015 begyndte vi at indse, at der er tidspunkter, hvor vi må prioritere befolkningens sikkerhed og sundhed *højere* end privatlivets fred", forklarede Lee Ik-jin, der ikke helt kunne forstå, at nogle kunne være uenige i det. Han kaldte et kritisk spørgsmål fra en udenlandsk journalist til systemet for "et filosofisk spørgsmål". I det nye system, som egentlig er udviklet som en måde at holde styr på en masse "big data" i fremtidens sydkoreanske "smart cities", men

som nu har vist sig at være uhyre nyttigt i epidemi-bekæmpelse, samkøres informationer fra det sydkoreanske rigspoliti, tre mobiludbydere og 22 kreditkortselskaber. Det hele administreres af KCDC, Koreas Center for Sygdomsbekæmpelse, mens epidemien stadig er en trussel.

Tidligere under bekæmpelsen af en epidemi var man rutinemæssigt nødt til at interviewe de smittede om, hvor de havde været inden for den pågældende sygdoms inkubationstid, og ingen kunne huske alle de steder, de havde opholdt sig, og alle de mennesker, de havde mødt i de sidste fjorten dage. Derfor var det naturligvis et vanskeligt gætteværk at definere en smitekilde og ud-

pege, hvem den smittede muligvis kunne have videregivet smitten til.

Men med oplysninger fra de smittedes egne kreditkortfirmaer og deres mobilsekskabers GPS-optegnelser ved hånden vil man nu langt hurtigere og langt mere præcist kunne kortlægge deres færden, og man vil kunne krydstjekke det med optagelser fra de mange overvågningskameraer på storbyens gadehjørner. Kombinationen af disse mange data gør det muligt at identificere "klynger" i sygdommens spredning langt hurtigere end i gamle dage.

"Vi bruger dette system, fordi covid-19 smitter ad så uforudsigelige veje, som den gør", forklarede Park Young-joon, der er direktør i KCDC, ved briefing i Seoul. "Smittevejen kan være en helt anden, end vi først forventede. Efterhånden som vores forventninger ændrer sig, bruger vi dette system til at udføre præcise epidemiske undersøgelser. Vi bruger det til at opspore kilden til smitten. Når en patient viser symptomer på covid-19, kan vi hurtigt opspore, hvor smitten er sket 14 dage tidligere og analysere smitekilden".

Lee Ik-jin understreger, at det hele foregår på et "solidt juridisk grundlag". "Jeg vurderer, at risikoen for misbrug af informationer i systemet er ret lav. KCDC kan ikke få GPS-data og oplysninger fra kreditkortselskaber direkte. Det skal godkendes af en særlig enhed, hvor det sydkoreanske rigspoliti har sæde. Efterhånden som disse fremskridt i IT-teknologi sker, bekymrer vi os meget om at sikre en beskyttelse af privatlivets fred".

Behovet for en klar lovgivning på dette felt blev åbenlyst for de sydkoreanske myndigheder efter MERS-epidemien i 2013. Derfor var de fornødne love i modsætning til situationen i de fleste andre lande på plads, da covid-19 i begyndelsen af dette år begyndte at brede sig fra Kina. Myndighederne kunne handle uden at være i tvivl om, hvad der var lovligt, og hvad der ikke var.

Dette forspring skyldtes ikke, at Sydkorea ligger inde med teknologi, som andre ikke har. "Andre lande har den samme teknologi, men Koreas konkurrencedygtighed i for-

bindelse med 'covid-19 smart management system' er, at vi har institutionerne på plads til at kunne benytte denne tjeneste med relativt kort varsel. Det er vores styrke", forklarede Park Won-ho, der er vice-direktør i transportministeriet, på briefing i Seoul.

Dette afspejler, at der i det sydkoreanske samfund er en generel enighed om, at man i øjeblikket godt kan have tillid til og respekt for myndigheder, doktorer og videnskabsmænd. Det er i flere sammenhænge blevet forklaret med landets og befolkningens kulturelle arv i konfucianismen, som formodes at gøre folk specielt underdanige og lydige over for enhver person, der er placeret i hierarkiet over en selv. Hovedtanken i klassisk konfucianisme er, at alle parter bedst opnår harmoni i tilværelsen ved at indordne sig i de hierarkier, man er en del af.

Det er korrekt, at konfucianismen spiller en stor rolle, også i vore dages Sydkorea og andre lande i Østasien. Men vore dages koreanere finder sig bestemt ikke generelt i hvad som helst fra deres herskere. De er inden for de seneste tre-fire årtier gået på gaden og væltet et militærstyre og indført en form for meget livligt demokrati, og de har senest væltet en korrump præsident, som er kommet for en rigsret. Det tyder på alt andet end gammeldags hierarkisk underordning.

Jo, man forventer at regeringen handler retfærdigt og kompetent, ligesom de koreanske konger i gamle dage forventedes at bruge en stor del af tiden på at studere videnskab og - konfucianistisk - moral. De havde myndighed, men også et kæmpe ansvar for at administrere den myndighed ordentligt. Der var et behårdt hierarki, men kun fordi den øverste i hierarkiet gjorde sig fortjent til, at andre indordnede sig. Han skulle være en vis hersker. Ellers fortjente han at blive væltet - og nogle gange blev han det.

Så den kulturelle baggrund som sådan er ikke forklaringen på, at de fleste sydkoreanere accepterer en grad af overvågning i epidemi-bekæmpelsens navn, som man næppe ville acceptere i Europa. Det er til

DET ER KORREKT, AT KONFUCIANISMEN SPILLER EN STOR ROLLE, OGSÅ I VORE DAGES SYDKOREA OG ANDRE LANDE I ØSTASIEN. MEN VORE DAGES KOREANERE FINDER SIG BESTEMT IKKE GENERELT I HVAD SOM HELST FRA DERES HERSKERE. DE ER INDEN FOR DE SENESTE TRE-FIRE ÅRTIER GÅET PÅ GADEN OG VÆLTET ET MILITÆRSTYRE OG INDFØRT EN FORM FOR MEGET LIVLIGT DEMOKRATI, OG DE HAR SENEST VÆLTET EN KORRUPT PRÆSIDENT, SOM ER KOMMET FOR EN RIGSRET. DET TYDER PÅ ALT ANDET END GAMMELDAGS HIERARKISK UNDERORDNING

gængæld, at et stort flertal tror på, at den nuværende regering i praksis administrerer lovgivningens bestemmelser fair og ordentligt.

Præsident Moon Jae-ins regeringsparti vandt så sent som onsdag en klar sejr ved et parlamentsvalg, der blev holdt på trods af epidemien. Valgsejren skyldes ikke mindst, at de mange rapporter i udlandet om, at Sydkoreas regering har gjort det bedre end de fleste andre regeringer i covid-19-bekæmpelsen, er sivet tilbage til Sydkorea og i betydelig grad har understøttet Moon Jae-in og hans regerings ellers lidt blakkede anseelse.

Derfor opfattes det i de fleste sydkoreanske familier som helt okay, at de titusinder af borgere, der er sat i covid-19-karantæne, udstyres med en mobil-app eller et elektronisk armbånd, så politiet kan følge deres færden og straffe dem med bøder eller ligefrem fængsel, hvis de bryder betingelserne. Andre borgere kan downloade en app, som på deres vej gennem byen varsler dem med bip og vibrationer, hvis de kommer inden for hundrede meter af tidligere smittebærere eller kendte "klynger".

KINA - DEN AUTORITÆRE OVERVÅGNINGSMODEL

Den samme slags metoder, som man har set i Sydkorea, er taget i brug i det ligeledes konfucianistiske, men ikke spor demokratiske Kina inde på det asiatiske fastland, nogle gange med mere drakoniske tvangsordninger involveret. Der har man ikke været gennem den proces med at definere nogle juridiske grænser, som Sydkorea oplevede efter MERS-epidemien.

Covid-19-pandemien havde i december sit kendte udspring i den kinesiske Hubei-provins, og denne provins blev ligesom millionbyen Wuhan i de første mange uger isoleret fra omverdenen og lukket totalt ned. I resten af Kina kunne man stadig rejse fra sted til sted, hvis blot man var på det rene med, at ens færden blev registreret og brugt til at definere klynger og sætte smittebærere i karantæne, ligesom i Sydkorea.

Kineserne er vant til at vide, at de bliver overvåget af 200 millioner overvågningskameraer overalt i landet, at deres mobilforbrug registreres - og ikke kasseres efter brug - og at avancerede måleapparater genkender deres ansigter og måler deres temperaturer, hvor de kommer frem på offentlige steder. Det er meget nyttigt i pandemi-tider, men sådan er forholdene altid i Kina, pandemi eller ej.

"I en æra med big data og internet er det nemt at følge hver persons bevægelser. Det her er meget forskelligt fra tiden med SARS-udbruddet i 2003", har den kinesiske epidemiolog Li Lanjuan udtalt til kinesisk statsfjernsyn, citeret fra Reuters. "Med sådanne teknologier til rådighed bør vi udnytte dem fuldt ud for at finde smitekilder og inddæmme dem".

Et system, der er opfundet af betalingsappen Alipay med base i Hangzhou, har i de senere uger spredt sig lynhurtigt til de fleste storbyer. Appen giver alle borgere en farvekode - grøn, gul eller rød - som definerer, hvor stor en potentiel covid-19-smittefare man formodes at udgøre. Denne farvekode bliver udregnet på basis af folks rejsemønstre, hvem de havde siddet ved siden af i toget, og hvor meget de har besøgt små, listige udskænkninger om aftenen. Folk med de forkerte farver, alt andet end grøn, bliver standset ved kontrolposter og kan ikke rejse frit.

Det er ikke, fordi der i Kina ikke er begrænsninger i, hvor meget og hvordan myndighederne kan benytte alle disse overvågningsmuligheder, men det er ikke på samme måde lovmæssige begrænsninger, som det er tilfældet i Sydkorea. I stedet skyldes begrænsningerne i Kina tit, at regionale myndigheder ikke er særligt villige til at lade deres systemer samkøre med andre regionale myndigheders ditto, eller at for eksempel mobilsekskaber af hensyn til deres kunder først skal presses til at udlevere de oplysninger og data, som myndighederne efterspørger.

De færreste kinesere på gade og vej føler sig voldsomt intimiderede af al denne generelle overvågning, og her, mens verden kæmper imod

en drøbende pandemi, er der ligefrem mange, der bakker op om systemerne. Men mange har erfaringer med, at automatisk samkøring af oplysninger fra alle disse kilder ofte resulterer i, at folk udstyres med forkerte farvekoder eller på anden måde registreres forkert, og at det giver anledning til irriterende bureaukratiske forsinkelser i dagliglivet.

"Den vanskelige situation, vi befinder os i, sætter fokus på vigtigheden af, at Kina skaber en effektiv, national mekanisme til beskyttelse af privat information", udtaler Wu Shenkuo, der er ekspert i cyberlovgivning ved Beijing Normal University, til Financial Times. Når oplysninger lækkes, kan det underminere folks tillid til regeringen, forklarer han.

Asger Røjle Christensen (f. 1956) er journalist, forfatter og analytiker med base i Tokyo, Japan. Han skriver jævnligt i Weekendavisen og andre danske medier, og han arrangerer studieture og rejser i hele regionen.

HVAD ER MODERN MONETARY THEORY? (OG HVORFOR ER DET EN GOD IDÉ?)

AF ASKER VOLDSPAARD,
UNIVERSITY COLLEGE LONDON

FRIVILLIGE UDDJELER MAD I GREENACRES,
FLORIDA, 17. APRIL 2020 [FOTO: LANNIS
WATERS/ZUMA/RITZAU SCANPIX]

MODERN MONETARY THEORY (MMT) ER EN ØKONOMISK SKOLE, SOM HAR VUNDET STOR INTERESSE DE SENESTE ÅR. MED VÆGT PÅ STATERS EVNE TIL AT SKABE PENGE, HAR MMT-ØKONOMER BÅDE FORUDSET TIDLIGERE KRISER OG VIST VEJEN TIL GENOPRETNING

Modern Monetary Theory (MMT) er en økonomisk skole, som siden 1990'erne har været under udvikling af økonomer i USA og Australien. Disse økonomer har kombineret nye forståelser af, hvordan den finansielle sektor fungerer, og hvordan de statslige finanser fungerer i praksis med økonomisk teori i den keynesianske tradition – altså med stor vægt på efterspørgslen i økonomien. Kernen i tankegangen er, at en stat med egen valuta ikke kan løbe tør for sine egne penge.

Resultatet er en makroøkonomisk teori, som har været i stand til både at forudsige eurozonens krise, finanskrisen i USA, og at centralbankernes enorme 'kvantitative lempelser' op gennem 2010'erne ikke ville føre til inflation. MMT har derfor opnået stor opmærksomhed rundt om i verden, hvor særligt investorer på Wall Street, erhvervsjournalister og politikere har taget teorien til sig med ambitionerne om hhv. at tjene flere penge, skrive bedre nyhedshistorier og lave mere gennemtænkt politik.

Hovedbudskabet fra MMT-økonomerne er, at statens finanser aldrig må forstås som en husholdnings eller virksomheds finansielle situation. En stat med suverænitæt over sine valutaforhold kan have finanspolitiske underskud på statsbudgettet uden finansielle begrænsninger. Staten kan derfor sagtens have et vedblivende underskud, hvis det er, hvad der kræves for at opnå fuld beskæftigelse med stabile priser. Fuld beskæftigelse er centralt pga. det store økonomiske spild, det medfører at have flere procenter af arbejdsstyrken i passivitet pga. manglende efterspørgsel.

Fokus skal i stedet være på samfundets ledige produktive kapacitet og inflationsbegrænsning. Når økonomien løber tør for ledig arbejdskraft, fabrikskapacitet mv., vil mere efterspørgsel kun give højere priser. Derfor er det samfundets ledige kapacitet, der sætter en inflationsbaseret begrænsning for, hvor støttende finanspolitikken kan og bør være. MMT er en linse, som hjælper os med at fokusere på de rigtige udfordringer. Når man fx

anskuer den grønne omstilling vha. MMT, ser man, at udfordringen ikke består i at 'finde pengene', men at finde hænderne, materialerne og innovationen, som udfordringen kræver. MMT hjælper os således med ikke at blive distraheret af fiktive begrænsninger, så vi kan fokusere på de virkelige udfordringer.

VALUTASUVERÆNITÆT

Kernen i MMT er begrebet 'valutasuverænitæt', som stater kan have varierende grader af. En stat har fuld valutasuverænitæt, hvis den:

- 1) udsteder sin egen valuta og opkræver den i skat
- 2) ikke udsteder gæld i fremmed valuta og
- 3) ikke forsøger at have fast valutakurs

Alle lande kan derfor være mere eller mindre valutasuveræne. Lande som USA, Storbritannien, Japan, Australien, Sverige og New Zealand har alle fuld valutasuverænitæt. Eurozone-landene har derimod skiftet deres egne valutaer ud med en overstatslig valuta og har derfor en markant lavere grad af valutasuverænitæt. MMT er derfor ikke noget, man kan indføre eller vedtage, men en linse til at forstå landes økonomiske forhold og situation.

Valutasuverænitæt er vigtigt, fordi det gør staten i stand til at købe alt, der er til salg i landets valuta. Den skal ikke først 'finde pengene' fra hverken udlandet eller dens egne borgere. Staten er nemlig *udsteder* og ikke menig *bruger* af landets valuta som alle andre. Det betyder ikke, at staten *skal* købe alt, hvad der er til salg, men at den – i sidste instans – *kan*. Statsgæld i fremmed valuta kan derimod give problemer, da valutaen først skal tjenes ind fra udlandet via eksport eller lånes.

SKATTEINDTÆGTER FINANSIERER IKKE STATENS FORBRUG

En væsentlig pointe fra MMT er, at det ikke er skatter og salg af statsgæld, som finansierer statens forbrug. Vi er vant til at tænke sådan, men rækkefølgen er omvendt, netop fordi staten er kilden til valutaen.

Statens udbetalinger finansierer borgernes evne til at betale skat og købe statsgæld. Skatteborgerne kan nemlig kun få midlerne til at betale skat fra staten selv. Hvis man tror, at skatteindtægterne stiller penge til rådighed for staten, vil man typisk føre en for stram finanspolitik med arbejdsløshed til følge.

SKATTEN DRIVER EFTERSPØRGSLEN EFTER STATENS VALUTA

Pointen med at opkræve skat er derfor ikke, at staten har brug for sin egen valuta. Staten har brug for, at befolkningen mangler dens valuta. For når befolkningen mangler og efterspørger statens valuta, kan den sende valutaen i omløb via sit forbrug. Ved løbende at sætte befolkningen i skattegæld, sikrer staten, at der er efterspørgsel efter statens valuta. Borgerne er nemlig nødt til at arbejde for eller levere ydelser til staten for at få udbetalt statens valuta. Skattepligten sørger således for, at den offentlige sektor har nogen at hyre til skolerne, forsvaret og sundhedsvæsnet og forsyne det offentlige med varer produceret i privat regi. Private virksomheder og deres ansatte opnår valuta til sine skattebetalinger ved at forsyne staten direkte samt de offentligt ansatte via markedsøkonomien. Staten skaber først pengene, når betalingen for løn og varer finder sted. Når skatten efterfølgende opkræves, forsvinder pengene igen fra økonomien.

Staten bør typisk sende flere penge ind i økonomien via sine betalinger, end den trækker ud via skatten – altså have underskud. Underskuddene efterlader nemlig en opsparing hos borgerne, så de får mulighed for at spare op. Den udbredte frygt for statslige underskud forsvinder, når man ved, at skattens rolle er at drive efterspørgslen efter statens valuta, og ikke at finansiere statens forbrug.

STATSGÆLD SÆLGES FOR AT STYRE RENTEN

Som nævnt indebærer et finanspolitisk underskud, at staten sender flere penge ind i økonomien, end den trækker ud. Der skabes altså en finansiell formue hos befolk-

ningen. Men i udgangspunktet er denne formue 'likvid' i form af centralbankpenge på bankernes konti i Nationalbanken. De ekstra centralbankpenge hos de private banker, som statens finanspolitiske underskud skaber, øger pengemængden. Det vil presse renten, som bankerne låner hinanden penge til, nedad, fordi der nu er en større mængde og en uændret efterspørgsel blandt bankerne efter de likvide centralbankpenge. For at hjælpe centralbanken med at holde renten i ro har det derfor været traditionen at matche statens underskud med statsgæld, så pengene trækkes midlertidigt retur. Statsgælden købes altså af private investorer med valuta fra tidligere underskud eller nye penge lånt fra staten.

Statsgæld sælges derfor ikke for at finansiere statens underskud, men for at mindske mængden af 'likvide' centralbankpenge (altså elektronisk valuta) på bankernes konti i centralbanken, som statens underskud efterlader. Statsobligationer udstedes derfor som et led i udførelsen af pengepolitikken og ikke finanspolitikken.

FUNKTIONEL FINANSPOLITIK

Lande med fuld valutasuverænitæt bør derfor ikke lade sig styre af gælds- og underskudsregler for finanspolitikken, som vi i Danmark kender fra budgetloven (og fra EU's budgetregler). I stedet bør man anvende 'funktionel finanspolitik', hvor man tager udgangspunkt i økonomiens ledige kapacitet. Det er den ledige kapacitet, som viser statens finansielle råderum – ikke skatteindtægterne. Den relevante begrænsning for staten er derfor inflation.

Kort sagt er princippet i funktionel finanspolitik, at hvis der er ufrivillig arbejdsløshed skal staten have et større underskud. Statens underskud giver befolkningen overskud og opbygger deres finansielle formue. For indeværende prioriterer vi i vores makroøkonomiske styring at balancere statens saldo i stedet for at balancere realøkonomien. Prioriteringen skal vendes om ifølge MMT.

Man kan dog ikke bare øge underskuddet, til hver eneste arbejdsløse er kommet i job, da der vil komme inflation i visse flaskehals-brancher. MMT-økonomer anbefaler derfor, at den funktionelle finanspolitik indeholder en jobgaranti. Jobgarantien medfører, at alle, som ikke kan finde arbejde i den private eller offentlige sektor, får stillet et job til rådighed i den offentlige sektor eller eventuelt i en almen-nyttig organisation. Så undgår man både at skabe inflation, og at nyttig arbejdskraft går til spilde – og at ledige mister sine arbejdsevner og chance for at finde ny ansættelse. På sigt vil denne efterspørgselsreform derfor også øge udbuddet af arbejdskraft.

Vi er blevet vant til rituellet at spørge "hvor skal pengene komme fra?", og om statens finanser er "sunde" og "holdbare". MMT viser, at tiden er inde til at løsrive sig fra disse fiktive begrænsninger og fokusere på de virkelige: Samfundets potentiale til at gøre gavn for hinanden. Der er ingen god grund til at leve under evne.

Asker Voldsgaard (f. 1991) er ph.d.-studerende ved University College London, Institute for Innovation and Public Purpose. Er uddannet cand.scient.pol. med specialisering i international politisk økonomi på Københavns Universitet og kan følges på Twitter under: @AskerVoldsgaard.

ÅRSABONNEMENT PÅ RÆSON: 250 KR. PENSIONISTER: 200 KR. STUDERENDE: 200 KR.

KR 64,00/72 SIDER
EFTERÅR 2019

RÆSON

SAMT ARTIKLER AF: PETER BJERREGAARD, PETER VIGGO JAKOBSEN,
STEN RYNNING, NIELS BJERRE-POULSEN, ASGER RØJLE CHRISTENSEN,
CASPER WICHMANN, MIE OEHLenschLAGER OG KATRINE K. PEDERSEN,
ROLF HOLMBOE, RUNE LUND OG ANNE SOFIE ALLARP

I salg fra 03.10.2019 - Sidste salgsdato 27.11.2019
00039
9 788792 725752 BK returage 47

DU MODTAGER: 4 TRYKTE NUMRE MED POSTEN
OG HUNDRETVIS AF BETALINGSARTIKLER PÅ NETTET. SE: RAESON.DK/ABONNEMENT